

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra veřejného práva

**Princip přednosti evropského práva
a jeho aplikace v českém právním prostředí**

Diplomová práce

**The principle of the primacy of European law
and its application in the Czech legal environment**

Diploma Thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
doc. JUDr. Tryzna Jan Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Bc. Miloslav Klégr

PRAHA
2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 15. 3. 2024

Bc. Miloslav Klégr

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá principem přednosti evropského práva a jeho aplikací v českém právním prostředí. Nejprve zkoumá vývoj tohoto principu v judikatuře Soudního dvora EU, poté analyzuje přístup českého Ústavního soudu k přednosti evropského práva po vstupu ČR do EU. Práce nabízí i komparativní pohled na praxi ústavních soudů Německa, Polska a Španělska. Dochází k závěru, že evropské právo má aplikační přednost před vnitrostátním právem členských států v oblastech svěřených EU, avšak tato přednost není absolutní a je limitována materiálním jádrem národních ústav. Princip přednosti tak ilustruje přechod od hierarchického k pluralistickému chápání vztahu evropského a vnitrostátního práva.

KLÍČOVÁ SLOVA

princip přednosti * evropské právo * Soudní dvůr EU * Ústavní soud ČR * limity přednosti * komparace * materiální jádro ústavy

ANNOTATION

This diploma thesis deals with the principle of primacy of European law and its application in the Czech legal environment. First, it examines the development of this principle in the case law of the Court of Justice of the EU, then it analyzes the approach of the Czech Constitutional Court to the primacy of European law after the Czech Republic's accession to the EU. The thesis also offers a comparative perspective on the practice of the constitutional court of Germany, Poland and Spain. It concludes that European law has application primacy over national law of Member States in areas conferred to the EU, but this primacy is not absolute and is limited by the material core of national constitutions. The principle of primacy thus illustrates the shift from a hierarchical to a pluralistic understanding of the relationship between European and national law.

KEYWORDS

principle of primacy * European law * Court of Justice of the EU * Constitutional Court of the Czech Republic * limits of primacy * comparison * material core of the constitution

Poděkování

Zde bych rád vyjádřil své díky doc. JUDr. Janu Tryznovi Ph.D. za jeho ochotu, vynaložené úsilí, odborné vedení a rady, bez kterých by tato diplomová práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	7
1. Smluvní zakotvení.....	9
1.1. Smlouva o Ústavě pro Evropu	9
1.2. Prohlášení č. 17 připojené k Lisabonské smlouvě	10
2. Formování přednosti evropského práva.....	13
2.1. Soudní dvůr Evropské unie (SDEU).....	13
2.2. Institut Předběžné otázky	14
2.3. Van Gend en Loos	14
2.4. Flaminio Costa	16
2.5. Internationale Handelsgesellschaft	18
2.6. Simmenthal	20
2.7. Tanja Kreil	22
2.8. Factortame Ltd	24
2.9. Alfons Lütticke GmbH	26
2.10. Küçükdeveci	27
2.11. Elchinov	30
2.12. Kadi	32
2.13. Melloni	33
2.14. Závěr.....	36
3. Princip přednosti v Českém právním prostředí	39
3.1. Článek 10 Ústavy – euronovela Ústavy	39
3.2. Cukerné kvóty III.	40
3.3. Evropský zatýkací rozkaz.....	42
3.4. Lisabonská smlouva.....	43

3.5.	Slovenské důchody	45
3.6.	Data retention.....	47
3.7.	Závěr	50
4.	Komparace.....	53
4.1.	Německo	53
4.1.1.	Solange I.....	54
4.1.2.	Solange II.....	55
4.1.3.	Lissabon.....	55
4.1.4.	Závěr.....	56
4.2.	Polsko	57
4.2.1.	Evropský zatýkáací rozkaz	57
4.2.2.	Lisabonská smlouva	58
4.2.3.	Posouzení souladu vybraných ustanovení Smlouvy o EU s polskou ústavou	58
4.2.4.	Shrnutí	59
4.3.	Španělsko	59
4.3.1.	Electoral Law Case	59
4.3.2.	APESCO	60
4.3.3.	Smlouva o Evropu.....	62
4.3.4.	Melloni.....	63
4.3.5.	Závěr.....	64
4.4.	Závěr	65
	Závěr	67
	Seznam použité literatury	70
	Seznam použitých zkratk.....	75

Úvod

Princip přednosti evropského práva představuje jeden ze základních stavebních kamenů evropské integrace. Tento princip stanoví, že v případě konfliktu mezi normami práva Evropské unie a normami vnitrostátního práva členských států mají normy evropského práva aplikační přednost. Ačkoli tento princip nemá výslovné zakotvení v zakládacích smlouvách EU, byl postupně vyvinut a upevněn judikaturou Soudního dvora Evropské unie.

Cílem této diplomové práce je analyzovat vývoj principu přednosti evropského práva, jak byl formován judikaturou Soudního dvora EU, a prozkoumat jeho uplatňování a limity v právním řádu České republiky po vstupu do Evropské unie. Práce se zaměří na klíčová rozhodnutí Soudního dvora EU, která položila základy doktríny přednosti, a bude sledovat její postupné upřesňování a rozvíjení v pozdější judikatuře.

Dále se práce bude věnovat recepcí principu přednosti evropského práva v judikatuře Ústavního soudu České republiky. Bude zkoumat, jak se český Ústavní soud postavil k otázce nadřazenosti evropského práva nad vnitrostátním právem, včetně ústavních norem, a jak vymezil podmínky a hranice působení tohoto principu v českém právním prostředí. Pozornost bude věnována klíčovým nálezům Ústavního soudu, jako jsou nálezy Cukerné kvóty, Evropský zatýkací rozkaz či Slovenské důchody, které ilustrují vývoj a specifika českého přístupu k principu přednosti.

V neposlední řadě práce nabídne komparativní pohled na přístup ústavních soudů vybraných členských států EU k principu přednosti. Prozkoumá, jak se nejvyšší soudy Německa, Polska a Španělska vypořádaly s doktrínou Soudního dvora EU a jak se v jejich judikatuře odráží snaha nalézt rovnováhu mezi imperativem evropské integrace a ochranou národní ústavní identity. Tím by měl být získán plastičtější obraz fungování principu přednosti v širším evropském kontextu.

Tato práce si klade za cíl poskytnout ucelený a systematický pohled na princip přednosti evropského práva z hlediska jeho teoretických základů, judikatury Soudního dvora EU i praktického uplatňování v členských státech, se zvláštním zaměřením na české právní prostředí. Jejím přínosem by měla být

syntéza dosavadních poznatků v této oblasti a kritická reflexe současného stavu a perspektiv dalšího vývoje vztahu evropského a vnitrostátního práva v kontextu pokračující evropské integrace.

1. Smluvní zakotvení

Ačkoliv zde byly pokusy o smluvní zakotvení principu přednosti, bohužel byly tyto pokusy neúspěšné. Princip přednosti je tak definován především v rozhodnutích Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“), který se stal hlavním interpretem a ochráncem tohoto principu. Rozhodnutí SDEU ukazuje, jak významnou roli hraje soudní moc v procesu integrace a ochrany základních principů, na nichž je postavena evropská právní a politická struktura. Přednost evropského práva před vnitrostátním právem se tak stala klíčovým principem, který umožňuje efektivní aplikaci evropského práva a zajišťuje jednotnost a koherenci právního řádu EU. Nicméně absence normativního zakotvení tohoto principu vede k právní nejistotě a komplikacím při jeho aplikaci na vnitrostátní úrovni.

Ačkoliv judikatura SDEU opakovaně potvrzuje princip přednosti unijního práva, tento princip není výslovně zakotven v zakládajících smlouvách EU. Snaha o jeho kodifikaci se objevila v Ústavní smlouvě (článek I-6), která stanovovala přednost ústavy a unijních aktů před vnitrostátním právem. Po zamítnutí Ústavní smlouvy se tato klauzule do Lisabonské smlouvy nedostala. Místo toho byla k závěrečnému aktu mezivládní konference, která Lisabonskou smlouvu schválila, připojena Prohlášení č. 17 o přednosti. Toto prohlášení odkazuje na ustálenou judikaturu SDEU, která dává unijnímu právu přednost před vnitrostátním, avšak postrádá právní sílu samotných smluv. Přesto ratifikací Lisabonské smlouvy a Prohlášení č. 17 členské státy implicitně akceptovaly princip přednosti. Navíc nikdy nevyužily revizi smluv k jeho oslabení.¹

1.1. Smlouva o Ústavě pro Evropu

Práce na Smlouvě zakládající Ústavu pro Evropu začaly po rozhodnutí Evropské rady v Laekenu v prosinci 2001, kdy byl ustanoven Evropský konvent s cílem navrhnout způsoby, jak zlepšit fungování EU. Tento konvent se zaměřil

¹ ZPRÁVA o provádění zásady přednosti práva EU: Zpráva - A9-0341/2023. [online] . In: . Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0341_CS.html#_section1. [cit. 1.3.2024]

na úkoly, jako jsou lepší rozdělení pravomocí, sloučení existujících smluv a poskytnutí Unii právní subjektivity.²

Pro potřeby této práce je nejdůležitější částí tohoto návrhu článek I-6, ve kterém byla snaha o normativní definici principu přednosti, který zněl následovně: „*Ústava a právo přijímané orgány Unie při výkonu jí svěřených pravomocí mají přednost před právem členských států.*“ Přijetím tohoto ustanovení by skončila dlouhotrvající nejistota o akceptaci tohoto principu státy EU, která byla způsobena nedostatkem shody na změně základních unijních smluv. I po přijetí tohoto pravidla by však zůstávaly otázky ohledně vztahu mezi unijním právem a ústavním právem jednotlivých států. Další články Ústavy pro Evropu, hlavně článek I-5 rozšiřující článek 6 Smlouvy o EU, který se týká ochrany národní identity, přinesly různé interpretace tohoto vztahu.³

1.2. Prohlášení č. 17 připojené k Lisabonské smlouvě

Po neúspěchu ratifikačních referend k Smlouvě o Ústavě pro Evropu, kde občané Francie a Nizozemska vyjádřili svůj odpor, došlo k přehodnocení celého procesu. Dne 13. prosince 2007 byla v Lisabonu podepsána Reformní smlouva, oficiálně nazvaná Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Ratifikace proběhla ve všech členských státech a 13. listopadu 2009 byly ratifikační listiny uloženy u vlády Italské republiky. Smlouva vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Lisabonská smlouva vychází z návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu, včetně jejích protokolů, příloh a prohlášení. I když Smlouva o Ústavě pro Evropu neprošla ratifikací ve Francii a Nizozemsku, Lisabonská smlouva z ní čerpá inspiraci a přebírá mnoho jejích ustanovení.⁴

Smlouva o Ústavě pro Evropu neprošla ratifikací v několika zemích,

² Wawrosz, Petr. (2004). Rozbor návrhu Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu. Acta Oeconomica Pragensia. 2004. 226-271. 10.18267/j.aop.269. dostupné na https://www.researchgate.net/publication/294280831_Rozbor_navrhu_Smlouvy_zakladajici_Ustavu_pro_Evropu

³ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 27

⁴ FOREJTOVÁ, Monika a TRONEČKOVÁ, Michaela. Evropské právo v praxi. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 23

a to zčásti kvůli symbolice, která naznačovala směřování k federalizované Evropě. Návrh ústavy zahrnoval funkce jako prezident EU, ministr zahraničí EU, hymna a vlajka, a zdůrazňoval nadřazenost EU nad členskými státy. Odpůrci kritizovali i snahu o změnu terminologie pro legislativu EU, kdy nařízení a směrnice měly být nahrazeny "evropskými zákony". V obavě z budování nadstátního útvaru se Lisabonská smlouva od těchto prvků distancovala a zachovala stávající terminologii ("nařízení" a "směrnice") pro hlavní právní normy EU.⁵ V důsledku toho byla při formulaci Lisabonské smlouvy vynechána řada původně navrhovaných prvků, včetně klíčového článku I-6, který by v případě schválení byl první smluvním zakotvením principu přednosti. Tento článek měl formálně ustanovit princip přednosti práva EU nad vnitrostátním právem členských států. Jeho absence v Lisabonské smlouvě je považována za značný ústup od původních ambicí, což reflektuje výzvy a kompromisy spojené s pokračujícím procesem evropské integrace.

Veškeré snahy o smluvní zakotvení principu přednosti byly nakonec ztělesněny pouze v podobě právně nezávazného Prohlášení číslo 17 připojeného k Lisabonské smlouvě: *„Konference připomíná, že v souladu s ustálenou judikaturou Soudního dvora Evropské unie mají Smlouvy a právo přijímané Unii na základě Smluv přednost před právem členských států, za podmínek stanovených touto judikaturou.“* Stanovisko právní služby Rady Radyze k přednosti práva bylo přiloženo k závěrečnému aktu konference ve znění: *„Z judikatury Soudního dvora vyplývá, že přednost práva ES je základní zásadou práva Společenství. Podle Soudního dvora je tato zásada neodmyslitelným prvkem zvláštní povahy Evropského společenství. V době prvního rozsudku této ustálené judikatury (rozsudek ze dne 15. července 1964 ve věci 6/64, Costa/ENEL [1] nebyla ve Smlouvě žádná zmínka o přednosti. Je tomu tak i dnes. Skutečnost, že zásada přednosti nebude v budoucí smlouvě uvedena, nezmění žádným způsobem existenci této zásady ani stávající judikaturu Soudního dvora.“*

⁵ FOREJTOVÁ, Monika a TRONEČKOVÁ, Michaela. Evropské právo v praxi. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 23

Pozn. (1): „Z toho vyplývá, (...) že právo vytvořené Smlouvou, tedy autonomním pramenem práva, by nemělo být vzhledem ke své zvláštní a původní povaze převáženo vnitrostátními právními předpisy jakéhokoli charakteru, pokud nemá ztratit svůj charakter práva Společenství a pokud nemá být zpochybněn právní základ Společenství samotného.“

2. Formování přednosti evropského práva

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, proces formování principu přednosti se odehrával výhradně prostřednictvím judikatury Soudního dvora Evropské unie. Tento vývoj je důsledkem skutečnosti, že pokusy o formální zakotvení tohoto principu v mezinárodních smlouvách nebyly úspěšné. V důsledku toho se princip přednosti stal zásadním prvkem právního řádu EU, ačkoli jeho existence a rozsah se musely vyjasnit a upevnit skrze soudní rozhodování. Tento přístup k právní integraci reflektuje komplexní povahu evropského právního systému, kde interakce mezi různými právními tradicemi a normami vyžaduje dynamické a flexibilní metody řešení právních otázek.

2.1. Soudní dvůr Evropské unie (SDEU)

Soudní dvůr Evropské unie stojí na vrcholu soudní moci v rámci evropských integračních procesů už od začátku sjednocení Evropy. Jeho nezávislost je klíčovým prvkem, který podtrhuje nadnárodní charakter evropské integrace a významně přispívá k rozvoji a charakteristikám evropského právního řádu. Soudní dvůr má na starosti zajištění souladu s právem EU při interpretaci a implementaci smluv (podle článku 19 odstavce 1 Smlouvy o EU). Primárně se zaměřuje na ochranu správného uplatňování práva EU. Dále je to jediná právní instituce s autoritou rozhodovat o legitimitě a interpretaci právních předpisů EU. Ačkoli právo EU se uplatňuje na obou úrovních - národní i unijní, národní soudy jsou ty, které jsou odpovědné za jeho správnou aplikaci na národní úrovni a považují se za plnohodnotné unijní soudy. Jsou povinny aplikovat právo EU v celé své působnosti, a pokud mají pochybnosti o interpretaci nebo validitě práva EU, mohou se obrátit na Soudní dvůr EU prostřednictvím předběžného rozhodnutí (podle článku 267), což zajistí jednotnou aplikaci práva EU napříč všemi členskými státy.⁶

⁶ STEHLÍK, Václav; HAMUŤÁK, Ondrej a PETR, Michal. Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh. Student (Leges). Praha: Leges, 2017. s. 68-69

2.2. Institut Předběžné otázky

Od počátku evropské integrace hraje klíčovou roli v posilování unijního práva mechanismus předběžné otázky. Díky němu se činnost Soudního dvora Evropské unie soustředí na posuzování souladu aktů členských států s unijním právem bez ohledu na jejich velikost. Primárními beneficienty této úpravy jsou jak členské státy, tak jednotlivci. Význam mechanismu předběžné otázky spočívá v posilování jednotného výkladu a aplikace unijního práva v celé EU. Nepředstavuje odmítnutí národních soudů, ale spíše jejich zapojení do unijního systému. Podobá se principu přednosti unijního práva, jehož cílem je zabránit jednostrannému odchýlení od unijních norem vnitrostátními předpisy. Institut předběžné otázky vedl ke změně postavení soudů a soudců členských států, kteří se stali "soudci podle unijního práva". Zdůrazňuje se tak funkční hierarchie mezi nimi a SDEU. Povinnost předložit SDEU předběžnou otázku v případě pochybností o výkladu unijního práva a respektování jeho závazného rozhodnutí svědčí o nadnárodním charakteru unijního práva.⁷

2.3. Van Gend en Loos⁸

Rozsudek Soudního dvora ve věci Van Gend en Loos ze dne 5. února 1963 představuje jeden z nejzásadnějších milníků v historii evropské integrace a bývá považován za základní stavební kámen ústavního práva EU.⁹ Ačkoli se případ na první pohled týkal zdánlivě úzké otázky výkladu článku 12 Smlouvy o EHS, který zakazoval zvyšování cel mezi členskými státy, měl ve svých důsledcích dalekosáhlý význam nejen pro princip přímého účinku, ale i pro princip přednosti, který byl výslovně formulován až v pozdějším rozhodnutí Costa v. ENEL.¹⁰

⁷ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 21-22

⁸ Rozsudek ze dne 5.2.1963, Van Gend en Loos, 26/62, EU:C1963:1

⁹ MAŇKO, Rafał. 60 years of Van Gend & Loos: Direct effect of EU law and a 'new legal order' [online]. Brussels: European Parliamentary Research Service, 2023 [cit. 25.12.2023]. Dostupné z:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI\(2023\)739326_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI(2023)739326_EN.pdf)

¹⁰ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 76

Skutkové okolnosti případu byly následující. Holandská přepravní společnost Van Gend en Loos dovezla z Německa do Nizozemska zásilku formaldehydu a nizozemské celní orgány na ni uplatnily clo ve výši 8 % na základě nového zařazení formaldehydu do jiné kategorie celního sazebníku. Společnost Van Gend en Loos s postupem celních orgánů nesouhlasila a bránila se argumentem, že zvýšení cla z původních 3 % na 8 % je v rozporu s článkem 12 Smlouvy o EHS. Tento článek totiž členskými státy zakazoval zavádět mezi sebou nová cla a zvyšovat cla stávající.¹¹

Spor se dostal až k nizozemskému Tariefcommissie (Komise pro celní sazebník), který Soudnímu dvoru položil dvě předběžné otázky. První se týkala toho, zda má článek 12 Smlouvy o EHS přímý účinek, tedy zda se jej jednotlivec může dovolávat přímo před vnitrostátním soudem. Druhá otázka směřovala na výklad pojmu "zvýšení cla" a ptala se, zda je jím i situace, kdy ke zvýšení celního zatížení dojde v důsledku přeřazení výrobku do jiné kategorie celního sazebníku.¹²

Soudní dvůr na obě položené otázky odpověděl kladně. Pokud jde o první otázku, dospěl na základě analýzy ducha, celkové systematiky a znění Smlouvy o EHS k závěru, že článek 12 podmínky pro přímý účinek splňuje.¹³ Své rozhodnutí odůvodnil mimo jiné tím, že "společenství představuje nový právní řád mezinárodního práva," v jehož rámci státy omezily svá suverénní práva a subjekty tohoto právního řádu nejsou jen státy, ale i jednotlivci. Tím Soudní dvůr vyjádřil autonomii právního řádu Společenství vůči právním řádům členských států. Dále konstatoval, že právo Společenství zakládá jednotlivcům nejen povinnosti, ale i práva, a to nezávisle na vnitrostátních předpisech členských států.¹⁴ Tato argumentace připravila půdu pro pozdější vyslovení principu

¹¹ MAŇKO, Rafał. 60 years of Van Gend & Loos: Direct effect of EU law and a 'new legal order' [online]. Brussels: European Parliamentary Research Service, 2023 [cit. 25.12.2023]. Dostupné z:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI\(2023\)739326_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI(2023)739326_EN.pdf)

¹² Tamtéž

¹³ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 32

¹⁴ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 5.2.1963, Van Gend en Loos, 26/62, EU:C:1963:1

přednosti evropského práva.¹⁵

V odpovědi na druhou předběžnou otázku pak Soudní dvůr vyložil článek 12 Smlouvy o EHS v tom smyslu, že zvýšením cla je třeba rozumět nejen prosté navýšení celní sazby, ale i situaci, kdy je zboží přeřazeno do kategorie celního sazebníku s vyšším clem. Opačný výklad by totiž členským státům umožňoval obcházet zákaz zvyšování cel pouhou změnou celní nomenklatury.

Je příznačné, že Soudní dvůr v rozsudku Van Gend en Loos zároveň zdůraznil, že není povolán rozhodovat o provádění Smlouvy podle nizozemského vnitrostátního práva, neboť to přísluší vnitrostátním soudům. V dané době totiž vztah mezi Soudním dvorem a národními soudy ještě nebyl postaven na hierarchickém základě, jak by odpovídalo federálnímu uspořádání. Dokonce i tehdejší předseda Soudního dvora A. M. Donner dodatečně připustil, že pokud by se Soudní dvůr musel otázkou zabývat, patrně by již tehdy dovedl přednost evropského práva.¹⁶

I když těžištěm rozhodnutí ve věci Van Gend en Loos byla otázka přímého účinku a princip přednosti v něm výslovně vysloven nebyl, položil tento rozsudek základy pro jeho pozdější formulaci v rozhodnutí Costa v. ENEL. Případ Van Gend en Loos tak představuje skutečný milník ve vývoji evropského práva a je právem označován za jeho ústavní základy.¹⁷

2.4. Flaminio Costa¹⁸

Rozsudek Soudního dvora ve věci Costa v. ENEL z 15. července 1964 představuje významný milník v konstitucionalizaci evropského práva. Soudní dvůr v něm vyzdvihl specifickou povahu Smlouvy o EHS, která na rozdíl od běžných

¹⁵ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 76

¹⁶ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 32-34

¹⁷ MAŇKO, Rafał. 60 years of Van Gend & Loos: Direct effect of EU law and a 'new legal order' [online]. Brussels: European Parliamentary Research Service, 2023 [cit. 25.12.2023]. Dostupné z:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI\(2023\)739326_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI(2023)739326_EN.pdf)

¹⁸ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 15.7.1964, Costa, 6/64, EU:C1964:66

mezinárodních smluv vytvořila vlastní právní řád, jenž se stal nedílnou součástí právních systémů členských států.¹⁹ Soudní dvůr dále konstatoval, že právo vzniklé z této Smlouvy nemůže být vzhledem ke své specifické původní povaze přebito vnitrostátními právními předpisy, aniž by byla zbavena svého charakteru práva Společenství a aniž by byl zpochybněn právní základ samotného Společenství.

Případ samotný vycházel ze zdánlivě banální situace – sporu o neuhrazenou platbu za dodávku elektřiny v hodnotě pouhých 1925 lir.¹⁹ Důvodem neuhrazení ze strany italského advokáta Flaminia Costy byl jeho nesouhlas se znárodněním italských elektrárenských společností a vytvořením jednotné národní společnosti ENEL. Podle Costy byly tyto kroky italské vlády v rozporu s komunitárním právem.²⁰

Italský ústavní soud, který se případem zabýval paralelně, zaujal k dané věci tradiční dualistický přístup a konstatoval, že vnitrostátní zákon přijatý později má aplikační přednost před dřívější mezinárodní smlouvou. Soudní dvůr, jemuž byla položena předběžná otázka milánským smírčím soudcem, však zvolil jinou optiku.²¹

Soud nejprve zdůraznil specifickou povahu Smlouvy o EHS, která na rozdíl od běžných mezinárodních smluv ustavila vlastní právní řád, jenž se stal nedílnou součástí právních systémů členských států a který musí být aplikován jejich soudy.²² Takovéto pojetí Smlouvy o EHS bylo v příkrém rozporu s čistě dualistickým přístupem, který v té době převládal v řadě členských zemí včetně Itálie.²³

Další důležitou tezí bylo konstatování, že státy omezily ve vymezených oblastech svá suverénní práva ve prospěch nově vzniklého právního řádu, který zavazuje jak je samotné, tak jejich občany.²⁴ Z toho plyne, že normy

¹⁹ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 76

²⁰ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 34-35

²¹ Tamtéž. s. 35

²² Rozsudek ve věci Costa v. ENEL, s. 593.

²³ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 35

²⁴ Rozsudek ve věci Costa v. ENEL, s. 593.

evropského práva se stávají přímo použitelnými a v případě konfliktu mají přednost před vnitrostátními předpisy. V opačném případě by byl zpochybněn samotný právní základ Společenství.²⁵

Cílem Soudního dvora bylo zajistit jednotný a efektivní účinek evropského práva ve všech členských státech.²⁶ Toho by podle něj nebylo možné dosáhnout, pokud by následná nebo jednostranná vnitrostátní opatření mohla převážit nad závazky plynoucími z evropského práva. Proto Soudní dvůr dospěl k závěru, že přenesení pravomocí na Společenství představuje trvalé omezení suverénních práv států, které nemůže být zvráceno pozdějším jednostranným aktem neslučitelným s koncepcí Společenství.²⁷

Ačkoliv Soudní dvůr nakonec shledal, že italská znárodňovací opatření jako taková nejsou v rozporu s evropským právem, samotné principiální uznání přednosti mělo dalekosáhlé důsledky pro budoucí směřování evropské integrace. Princip přednosti se postupně stal všeobecně akceptovaným základním kamenem evropského právního řádu, byť zpočátku vyvolával kontroverze a jeho odůvodnění nebylo zcela přesvědčivé.²⁸ Rozhodnutí ve věci Costa tak předznamenalo transformaci Společenství z mezinárodní organizace klasického typu ve svébytný konstitucionalizovaný systém.

2.5. Internationale Handelsgesellschaft²⁹

Rozsudek Soudního dvora ve věci Internationale Handelsgesellschaft z roku 1970 dále rozvinul doktrínu přednosti evropského práva, která byla zakotvena v případě Costa v. ENEL. Tento případ se týkal systému záruk při udělování dovozních a vývozních povolení, které byly zavedeny nařízeními Rady a Komise v oblasti společné organizace trhu s obilninami.³⁰ Německý

²⁵ Rozsudek ve věci Costa v. ENEL, s. 594

²⁶ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 77

²⁷ Rozsudek ve věci Costa v. ENEL, s. 594

²⁸ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 36-37

²⁹ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 17.12.1970, Internationale Handelsgesellschaft, 11/70, EU:C1970:114

³⁰ Rozsudek ve věci Internationale Handelsgesellschaft, s. 1133

správní soud ve Frankfurtu se domníval, že tento systém je v rozporu se základními právy chráněnými německou ústavou, a proto položil Soudnímu dvoru předběžné otázky ohledně platnosti dotčených nařízení.³¹

Soudní dvůr v rozsudku zásadně odmítl možnost posuzovat platnost komunitárních předpisů z hlediska vnitrostátního práva, byť by mělo ústavní povahu. Zdůraznil, že právo vycházející ze Smlouvy o EHS nemůže být právě pro svou samostatnou povahu omezováno vnitrostátními právními předpisy, aniž by ztratilo svou povahu komunitárního práva a aniž by byl zpochybněn právní základ samotného Společenství.³²

Zároveň však Soudní dvůr přiznal, že základní práva tvoří nedílnou součást obecných právních zásad chráněných Soudním dvorem a že jejich ochrana, ač inspirovaná ústavními tradicemi členských států, musí být zajištěna v rámci struktury a cílů Společenství.³³ Tímto Soudní dvůr vlastně otevřel cestu k přezkumu komunitárních aktů z hlediska jejich souladu se základními právy, ovšem pouze v referenčním rámci samotného komunitárního práva.³⁴

Pokud jde o meritum věci, Soudní dvůr zkoumal, zda je systém záruk vhodným prostředkem k dosažení cílů společné zemědělské politiky stanovených v čl. 39 a 40 Smlouvy o EHS a zda nepředstavuje nepřiměřený zásah do sféry jednotlivce. Dospěl k závěru, že dotčená nařízení jsou z těchto hledisek platná, neboť systém záruk umožňuje příslušným orgánům efektivně řídit a kontrolovat trh s obilím a zároveň neukládá hospodářským subjektům nadměrnou zátěž.³⁵

Případ Internationale Handelsgesellschaft tak potvrdil a upřesnil zásadu přednosti evropského práva i ve vztahu k ústavním normám členských států. Tato přednost však není bezvýjimečná, neboť evropské právo musí respektovat základní práva jakožto obecné zásady komunitárního práva. Soudní dvůr si tím zachoval možnost přezkoumávat soulad sekundárních komunitárních předpisů s primárním právem a obecnými právními zásadami. Tento přístup pak Soudní

³¹ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 38

³² Rozsudek ve věci Internationale Handelsgesellschaft, s. 1134

³³ Tamtéž

³⁴ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. Praktik (Leges). Praha: Leges, 2012. s. 39

³⁵ Rozsudek ve věci Internationale Handelsgesellschaft, s. 1137-1138

dvůr dále rozpracoval v navazující judikatuře.³⁶

2.6. Simmenthal³⁷

Rozsudek ve věci Simmenthal z roku 1978 představuje jedno z nejzásadnějších rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie, pokud jde o vymezení principu přednosti evropského práva a jeho důsledků pro vnitrostátní orgány členských států.

Skutkově se jednalo o případ, kdy italský soud stál před otázkou, jak naložit s rozparem mezi italským zákonem a přímo použitelným ustanovením evropského práva. Konkrétně šlo o italský předpis stanovující poplatky za veterinární a hygienické kontroly při dovozu hovězího masa, který byl dle dřívějšího rozhodnutí Soudního dvora v rozporu s volným pohybem zboží.³⁸ Italský soudce proto položil Soudnímu dvoru předběžnou otázku, zda má v takovém případě přímo nepoužít rozporný vnitrostátní předpis, anebo zda musí nejprve iniciovat řízení před italským ústavním soudem o zrušení tohoto předpisu pro jeho protiústavnost, či dokonce vyčkat jeho zrušení zákonodárcem.³⁹

Soudní dvůr v rozsudku Simmenthal nejprve připomněl svoji předchozí judikaturu, podle které přímo použitelné normy evropského práva činí automaticky neaplikovatelným jakékoli odporující ustanovení vnitrostátního práva. Soudní dvůr však šel tentokrát ještě dále, když konstatoval, že normy evropského práva také brání přijetí nových vnitrostátních předpisů, pokud by byly neslučitelné s evropským právem. Přiznání právních účinků nesouladným vnitrostátním předpisům, ať už dřívějším nebo pozdějším, by totiž dle Soudního dvora znamenalo popření závazků, které na sebe členské státy převzaly, a tím i ohrožení samotných základů Evropského společenství.⁴⁰

Z uvedeného Soudní dvůr vyvodil, že povinností každého vnitrostátního

³⁶ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 80

³⁷ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 9.3.1978, Simmenthal, 106/77, EU:C:1978:49

³⁸ Rozsudek ve věci Simmenthal, s. 631

³⁹ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 82

⁴⁰ Rozsudek ve věci Simmenthal, s. 643

soudce rozhodujícího v rámci své pravomoci je plně aplikovat evropské právo a chránit práva, která z něj plynou jednotlivcům. To musí učinit prostřednictvím neaplikace jakéhokoli odporujícího ustanovení vnitrostátního práva bez ohledu na to, zda takové ustanovení předchází nebo následuje po pravidlu komunitárního práva.⁴¹

Soudní dvůr v bodě 22 rozsudku dodal, že s povahou komunitárního práva by bylo neslučitelné jakékoli ustanovení vnitrostátního právního řádu či jakákoli legislativní, správní nebo soudní praxe, které by vedly k oslabení účinnosti komunitárního práva tím, že by upíraly soudci pravomoc ihned v okamžiku aplikace práva učinit vše nezbytné pro odložení vnitrostátních legislativních ustanovení, jež by případně bránila plnému účinku norem Společenství.⁴²

Z uvedeného plyne, že italský soud v původním řízení byl povinen vyřešit konflikt mezi italským zákonem a evropským právem přímo a samostatně, bez nutnosti předkládat věc italskému ústavnímu soudu nebo čekat na zrušení rozporného ustanovení italským zákonodárcem. Kdyby totiž soudce musel před neaplikací rozporného vnitrostátního předpisu podstoupit takové kroky, byť třeba jen dočasně, bylo by to v rozporu s požadavkem plné účinnosti evropského práva.⁴³

Zásady vyjádřené v rozsudku Simmenthal se následně staly ustálenou judikaturou Soudního dvora a byly dále precizovány. Povinnost přímo aplikovat evropské právo a neaplikovat rozporné vnitrostátní předpisy se tak vztahuje nejen na soudy, ale na všechny orgány členských států, včetně správních úřadů, a to bez ohledu na ústavní uspořádání daného státu a bez ohledu na intenzitu rozporu s právem EU.⁴⁴

Přelomovost rozsudku Simmenthal spočívá také v tom, že princip přednosti zde vedl k odložení aplikace nejen dříve přijatých vnitrostátních předpisů, ale i těch přijatých později, čímž došlo k překonání tradičního principu "lex posterior derogat priori". V neposlední řadě z něj plyne i povinnost členských států zdržet

⁴¹ Rozsudek ve věci Simmenthal, s. 643

⁴² Tamtéž

⁴³ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 83

⁴⁴ Tamtéž, s.84-85

se přijímání nových vnitrostátních předpisů, které by byly v rozporu s evropským právem.⁴⁵

Cílem rozsudku *Simmenthal* a navazující judikatury Soudního dvora je tedy zajistit plnou účinnost a jednotnou aplikaci evropského práva ve všech členských státech. Jeho význam pro evropskou integraci a evropský právní prostor je proto zcela zásadní.

2.7. Tanja Kreil⁴⁶

Rozsudek Soudního dvora ve věci *Kreil* z roku 2000 představuje významný milník v uplatňování principu přednosti práva EU nad vnitrostátním právem členských států, a to i v tak citlivé oblasti, jako je organizace ozbrojených sil.

Skutkově se jednalo o případ Tanji Kreil, německé elektrikářky, která se nehodlala smířit s tím, že ji německá armáda (*Bundeswehr*) odmítla přijmout jako údržbářku elektronických zbraní, a to pouze z důvodu jejího pohlaví. Německá právní úprava totiž v souladu s čl. 12a odst. 4 německé ústavy (*Základního zákona*) umožňovala ženám působení v armádě pouze ve zdravotnických službách a v armádních hudebních tělesech. Toto omezení bylo provedeno zejména v § 1 odst. 2 zákona o vojácích (*Soldatengesetz*) a v § 3a nařízení o kariéře vojáků (*Soldatenlaufbahnverordnung*).⁴⁷

Kreil považovala takové omezení za diskriminační a v rozporu s unijní směrnicí 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky. Obrátila se proto na správní soud v Hannoveru (*Verwaltungsgericht*), který položil Soudnímu dvoru předběžnou otázku ohledně slučitelnosti německé právní úpravy s touto směrnicí.⁴⁸

Přestože se německý soud ve své otázce omezil pouze na soulad

⁴⁵ ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi. *Praktik (Leges)*. Praha: Leges, 2012. s. 40-41

⁴⁶ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 11.1.2000, *Tanja Kreil*, 285/98, EU:C2000:2

⁴⁷ Rozsudek ve věci *Tanja Kreil*, s. 99-100

⁴⁸ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 81

dotčených ustanovení německých zákonů se směrnicí a nikoliv přímo s německou ústavou, bylo zřejmé, že Soudní dvůr hodlá posoudit i to, zda sekundární právo EU může mít přednost i před ústavními normami členského státu. Německá vláda přitom na ustanovení německé ústavy výslovně poukazovala na podporu svých tvrzení. Soudní dvůr ostatně sám čl. 12a odst. 4 Ústavy zahrnul do výčtu relevantních právních předpisů pro daný případ.⁴⁹

Ve svém rozsudku Soudní dvůr nejprve konstatoval, že daná věc spadá do působnosti práva EU. Připomněl, že podle jeho ustálené judikatury je zásada rovného zacházení pro muže a ženy, na kterou se Kreil odvolávala, obecně použitelná a že dotčená směrnice se vztahuje i na zaměstnání ve veřejném sektoru. Soudní dvůr přitom odmítl argumenty německé, italské a britské vlády, že rozhodování o organizaci ozbrojených sil nespadá do pravomoci EU, ale zůstává ve výlučné pravomoci členských států.⁵⁰

Dále se Soudní dvůr zabýval možnostmi uplatnění některé z výjimek, které směrnice připouští, konkrétně vyloučení určitých povolání z její působnosti podle čl. 2 odst. 2, pokud pohlaví představuje určující faktor pro výkon daného povolání, a zvláštní ochranu žen podle čl. 2 odst. 3 směrnice. Dospěl však k závěru, že žádnou z těchto výjimek nelze v daném případě použít. Německá právní úprava totiž představovala téměř úplné vyloučení žen z vojenských funkcí, které nelze odůvodnit zvláštní povahou dotčených míst ani zvláštním rámcem výkonu těchto činností. Vyloučení žen nemohlo být odůvodněno ani jejich větší ochranou, neboť čl. 2 odst. 3 směrnice dopadá pouze na ochranu biologických odlišností žen a jejich vztahu k mateřství.⁵¹

Ve svém závěru tak Soudní dvůr jasně uvedl, že „směrnice brání použití vnitrostátních ustanovení, jako jsou ta obsažená v německém právu, která obecně vylučují ženy z vojenských postů zahrnujících použití zbraní a která jim umožňují přístup pouze do zdravotnických služeb a vojenské hudby.“⁵²

Důsledkem tohoto rozhodnutí byla povinnost německého soudu

⁴⁹ Rozsudek ve věci Tanja Kreil, s. 99-102

⁵⁰ Tamtéž, s. 102-104

⁵¹ Tamtéž, s. 106-107

⁵² Tamtéž, s. 107

upřednostnit ustanovení směrnice před kolidujícími ustanoveními německého práva, včetně německé ústavy. Německý ústavodárce navíc v reakci na rozsudek Kreil přistoupil ke změně čl. 12a odst. 4 Ústavy tak, aby umožňoval ženám dobrovolnou službu ve všech pozicích německé armády.⁵³

Případ Kreil tak názorně demonstruje, jak dalekosáhlé mohou být praktické dopady principu přednosti práva EU. Soudní dvůr dal jasně najevo, že tento princip se uplatní bez ohledu na postavení kolidujícího vnitrostátního předpisu v právní hierarchii členského státu, a to i v oblastech tradičně vyhrazených členskými státy, jako je organizace ozbrojených sil. Závěry tohoto přelomového judikátu jsou Soudním dvorem nadále potvrzovány a precizovány v navazující judikatuře.⁵⁴

2.8. Factortame Ltd⁵⁵

Rozsudek Soudního dvora ve věci Factortame z roku 1990 navazuje na předchozí judikaturu týkající se principu přednosti a dále ji rozvíjí ve vztahu k pravomoci vnitrostátních soudů poskytovat předběžnou právní ochranu v případech, kdy je namítán rozpor vnitrostátního práva s právem EU.

Skutkově se jednalo o spor mezi několika rybářskými společnostmi a jejich společníky na straně jedné a Spojeným královstvím na straně druhé. Předmětem sporu byla nová právní úprava podmínek registrace rybářských plavidel ve Spojeném království (Merchant Shipping Act 1988 a navazující předpisy), která podle žalobců odporovala ustanovením práva EU o svobodě usazování, volném pohybu pracovníků a zákazu diskriminace.⁵⁶

Žalobci podali k High Court žalobu na nepoužití této nové právní úpravy a zároveň požádali o předběžné opatření, kterým by byl pozastaven účinek dotčených ustanovení až do konečného rozhodnutí ve věci samé. High Court předběžné opatření vydal, avšak Odvolací soud (Court of Appeal) jej zrušil s odůvodněním, že podle britského práva soudy nemají pravomoc přechodně

⁵³ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 81-82

⁵⁴ Tamtéž, s. 82

⁵⁵ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 19.6.1990, Factortame Ltd, 213/89, EU:C1990:257

⁵⁶ Rozsudek ve věci Factortame Ltd, s. 2435-2436

pozastavit účinky zákona přijatého Parlamentem.⁵⁷

Případ se dostal až před Sněmovnu lordů (House of Lords), která se obrátila na Soudní dvůr s předběžnou otázkou, zda v situaci, kdy je namítán rozpor vnitrostátního zákona s přímo účinnými ustanoveními práva EU a hrozí závažná a nenapravitelná újma, právo EU ukládá nebo umožňuje vnitrostátnímu soudu poskytnout předběžnou ochranu formou přechodného pozastavení účinků takového zákona až do rozhodnutí o jeho souladu s právem EU.⁵⁸

Ve svém rozsudku Soudní dvůr nejprve připomněl svou ustálenou judikaturu, podle které jsou vnitrostátní soudy povinny chránit práva jednotlivců vyplývající z přímo účinných ustanovení práva EU. Tato ochrana by však nebyla úplná, pokud by vnitrostátní soud nemohl v rámci své pravomoci učinit vše potřebné k zajištění předběžné ochrany těchto práv až do vydání konečného rozsudku. Zásada plné účinnosti práva EU by byla ohrožena, pokud by norma vnitrostátního práva mohla soudu bránit v poskytnutí předběžné ochrany.⁵⁹

Soudní dvůr proto dovodil, že vnitrostátní soud, který by za daných okolností poskytl předběžnou ochranu, pokud by tomu nebránila norma vnitrostátního práva, je povinen takovou normu nepoužít. Tento závěr podle Soudního dvora potvrzuje i smysl řízení o předběžné otázce podle článku 177 Smlouvy o EHS (nyní článek 267 Smlouvy o fungování Evropské unie – dále jen „SFEU“), jehož účinnost by byla ohrožena, pokud by vnitrostátní soud nemohl poskytnout předběžnou ochranu práv do doby, než Soudní dvůr v rámci řízení o předběžné otázce rozhodne o výkladu dotčených ustanovení práva EU.⁶⁰

Rozsudek *Factortame* tak potvrzuje povinnost vnitrostátních soudů nepoužít jakákoli ustanovení vnitrostátního práva, která by jim bránila v poskytnutí předběžné ochrany subjektivním právům vyplývajícím z práva EU, až do chvíle, kdy bude pravomocně rozhodnuto o slučitelnosti vnitrostátního práva s právem EU.

⁵⁷ Rozsudek ve věci *Factortame Ltd*, s. 2436

⁵⁸ Tamtéž, s. 2438

⁵⁹ Tamtéž, s. 2434

⁶⁰ Tamtéž, s. 2434

2.9. Alfons Lütticke GmbH⁶¹

V rozsudku ve věci 57/65 Lütticke se Soudní dvůr zabýval žádostí německého soudu o rozhodnutí o předběžné otázce týkající se přímého účinku a přednosti článku 95 Smlouvy o EHS.⁶²

Společnost Lütticke dovezla z Lucemburska do Německa sušené mléko, které bylo zatíženo vyrovnávací daní z obratu. Lütticke namítala před německým celním úřadem, že uvalení této daně je v rozporu s článkem 95 Smlouvy o EHS, neboť domácí německé sušené mléko a suroviny pro jeho výrobu nepodléhaly dani z obratu.⁶³

Německý finanční soud (Finanzgericht) položil Soudnímu dvoru předběžné otázky směřující zejména k tomu, zda má první odstavec článku 95 přímý účinek zakládající práva jednotlivců, kterých se musí vnitrostátní soudy držet, a pokud ne, zda má takový účinek první odstavec ve spojení se třetím odstavcem článku 95 od 1.1.1962.⁶⁴

Soudní dvůr na obě otázky odpověděl kladně. První odstavec článku 95 obsahuje jasný a bezpodmínečný zákaz diskriminace. Jeho účinky nejsou podmíněny přijetím prováděcích opatření ze strany orgánů Společenství nebo členských států. Představuje tedy dokonalou právní normu způsobilou vyvolávat přímé účinky ve vztazích mezi členskými státy a osobami v jejich jurisdikci.⁶⁵

Třetí odstavec článku 95 sice umožňoval členským státům změnit nebo zrušit ustanovení odporující předchozím odstavcům, avšak stanovil k tomu jasnou lhůtu do 1.1.1962. Po tomto datu vnitrostátní soud při posuzování souladu vnitrostátních daňových předpisů s článkem 95 musel pouze ověřit, zda prováděcí opatření byla přijata po 1.1.1962, a pokud ano, je povinen přímo aplikovat odstavec první.⁶⁶

Soudní dvůr tak jasně potvrdil přímý účinek ustanovení článku 95

⁶¹ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 16.6.1966, Alfons Lütticke GmbH, 57/65, EU:C 1966:34

⁶² Rozsudek ve věci Alfons Lütticke GmbH, s. 205-206

⁶³ Tamtéž, s. 206

⁶⁴ Tamtéž, s. 207

⁶⁵ Tamtéž, s. 210

⁶⁶ Tamtéž, s. 210

v tom smyslu, že zakládá práva jednotlivců, kterých se vnitrostátní soudy musí dovolávat, a to bez ohledu na odchylná ustanovení vnitrostátního práva. Zároveň stanovil, že pozdější vnitrostátní předpisy nemohou bránit aplikaci zákazu diskriminace dle prvního odstavce. Tím v podstatě judikoval i přednost tohoto ustanovení před kolidujícími vnitrostátními normami.

Soudní dvůr přitom odmítl argumenty některých vlád, že diskriminační daňové předpisy by měly být posuzovány podle pravidel pro úpravu vnitrostátních daní dle článků 95-97 jako celku, včetně článku 97 předpokládajícího přijímání prováděcích opatření. Zdůraznil, že speciální úprava článku 97 nemůže mít vliv na výklad článku 95.⁶⁷

Tyto závěry Soudní dvůr potvrdil i v odpovědi na třetí předběžnou otázku, ve které německý soud alternativně zvažoval možnost vykládat články 95 a 12-13 Smlouvy o EHS společně. Soudní dvůr jasně konstatoval, že článek 95 upravující vnitřní zdanění a články 12-13 týkající se cel a poplatků s rovnocenným účinkem nelze na jeden a týž případ aplikovat společně.⁶⁸

Tento rozsudek je tedy dalším příkladem aktivního přístupu Soudního dvora při prosazování principů přímého účinku a aplikační přednosti komunitárního práva. Jeho striktní výklad článku 95 silně omezil manévrovací prostor členských států v oblasti nepřímých daní. V rozsudku 57/65 Lütticke však Soudní dvůr upřednostnil efektivitu komunitárního práva a ochranu jednotlivců před zájmy členských států na zachování specifik svých daňových systémů.

2.10. Küçükdeveci⁶⁹

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG ze dne 19. ledna 2010 se stal významným milníkem v oblasti ochrany před diskriminací na základě věku a potvrzení principu přednosti práva Evropské unie nad vnitrostátním právem členských států.

Paní Küçükdeveci pracovala pro společnost Swedex od svých 18 let.

⁶⁷ Rozsudek ve věci Alfons Lütticke GmbH, s. 211

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 19.1.2010, Seda Küçükdeveci, 555/07, EU:C 1966:34

Ve věku 28 let obdržela výpověď, přičemž délka výpovědní doby byla vypočtena podle německého občanského zákoníku, který stanoví, že se zaměstnání před dosažením věku 25 let nezapočítává. Paní Kücükdeveci namítala, že takové pravidlo představuje diskriminaci na základě věku, která je v rozporu s právem EU, konkrétně se směrnicí 2000/78/ES o rovném zacházení v zaměstnání a povolání.⁷⁰

Případ se dostal až k Soudnímu dvoru EU na základě předběžné otázky položené německým Spolkovým pracovním soudem (Landesarbeitsgericht Düsseldorf). Ten se ptal, zda je ustanovení německého práva, podle kterého se doba zaměstnání před dosažením 25 let věku nezapočítává pro účely výpočtu výpovědní doby, v rozporu se zákazem diskriminace na základě věku zakotveným v právu EU, konkrétně v primárním právu a ve směrnicí 2000/78/ES. Dále se předkládající soud tázal, zda v případě kladné odpovědi na první otázku a v situaci, kdy dotčené ustanovení vnitrostátního práva nelze vyložit v souladu s právem EU, je vnitrostátní soud povinen toto ustanovení neaplikovat, a to i v řízení mezi jednotlivci, nebo zda musí nejprve položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU.⁷¹

Soudní dvůr nejprve připomněl, že zákaz diskriminace na základě věku je obecnou zásadou práva EU, která byla konkretizována ve směrnicí 2000/78/ES. Dále konstatoval, že dotčené ustanovení německého práva skutečně představuje přímou diskriminaci na základě věku, neboť se zaměstnanci se stejnou délkou zaměstnání zachází rozdílně v závislosti na věku, ve kterém nastoupili do zaměstnání.⁷²

Podle čl. 6 odst. 1 směrnice 2000/78/ES může být rozdílné zacházení na základě věku ospravedlněno, pokud je objektivně a rozumně odůvodněno legitimními cíli a prostředky k dosažení těchto cílů jsou přiměřené a nezbytné. Německá vláda argumentovala, že cílem sporného ustanovení je umožnit zaměstnavatelům větší flexibilitu při řízení zaměstnanců a že je rozumné požadovat větší flexibilitu od mladších zaměstnanců. Soudní dvůr však

⁷⁰ Rozsudek ve věci Kücükdeveci, s. 404

⁷¹ Tamtéž, s. 405

⁷² Tamtéž, s. 407-408

tyto argumenty nepřijal. Podle něj dotčené ustanovení není vhodné k dosažení uvedených cílů, neboť se vztahuje na všechny zaměstnance, kteří nastoupili do zaměstnání před 25. rokem věku, bez ohledu na jejich věk v okamžiku výpovědi. Ustanovení navíc nerovně postihuje mladé zaměstnance, neboť se vztahuje na ty, kteří začali pracovat brzy po ukončení studia, ale nikoli na ty, kteří začali pracovat později po delším studiu.⁷³

Zásadní právní otázkou, kterou se Soudní dvůr v tomto případě zabýval, bylo, zda může vnitrostátní soud v řízení mezi jednotlivci (zde zaměstnancem a zaměstnavatelem) neaplikovat vnitrostátní ustanovení, které shledá být v rozporu s právem EU. Podle ustálené judikatury Soudního dvora sice směrnice sama o sobě nemůže ve sporu mezi jednotlivci ukládat povinnosti, ale vnitrostátní soudy jsou povinny vykládat vnitrostátní právo v co největším možném rozsahu ve světle znění a účelu směrnice tak, aby bylo dosaženo jí zamýšleného výsledku. V tomto případě však podle předkládajícího soudu pro jasnost a přesnost dotčeného ustanovení německého občanského zákoníku není výklad v souladu se směrnicí 2000/78/ES možný.⁷⁴

Za těchto okolností je vnitrostátní soud povinen v rámci své pravomoci poskytnout jednotlivcům právní ochranu vyplývající z práva EU a zajistit jeho plný účinek tím, že případně nepoužije jakékoli ustanovení vnitrostátního práva, které je v rozporu se zásadou zákazu diskriminace na základě věku. Soudní dvůr zároveň rozhodl, že vnitrostátní soud není povinen položit předběžnou otázku předtím, než rozporné ustanovení vnitrostátního práva neaplikuje, ale ani mu v tom nemůže být bráněno podmínkami vnitrostátního práva pro neaplikaci ustanovení rozporných s ústavou. Vnitrostátní soud tak má možnost, nikoliv povinnost, požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o předběžné otázce ohledně výkladu zásady zákazu diskriminace na základě věku předtím, než nepoužije rozporné vnitrostátní ustanovení.⁷⁵

Soudní dvůr tak potvrdil povinnost vnitrostátních soudů přímo aplikovat obecné zásady práva EU, včetně zákazu diskriminace na základě věku,

⁷³ Rozsudek ve věci Küçükdeveci, s. 410-411

⁷⁴ Tamtéž, s. 413-414

⁷⁵ Tamtéž, s. 413-414

a v případě rozporu neaplikovat odporující vnitrostátní ustanovení, a to i v řízeních mezi soukromými subjekty.⁷⁶

Rozsudek ve věci *Kücükdeveci* je tak dalším důkazem rostoucího významu obecných právních zásad Unie, včetně zákazu diskriminace na základě věku, jakožto měřítko pro posuzování souladu vnitrostátních předpisů s právem EU. Soudní dvůr zde jasně stanovil, že tyto základní zásady požívají aplikační přednosti před kolidujícími ustanoveními vnitrostátního práva a vnitrostátní soudy jsou povinny zajistit jejich přímý účinek. Případ *Kücükdeveci* tím významně přispěl k prohloubení ochrany jednotlivců před diskriminací v pracovněprávních vztazích a k upevnění pozice obecných zásad práva EU v rámci evropského právního prostoru.

2.11. *Elchinov*⁷⁷

Rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Elchinov* (C-173/09) se zabývá několika důležitými aspekty práva EU v oblasti sociálního zabezpečení a volného pohybu služeb, ale také zásadní otázkou přednosti práva EU a s tím související povinností vnitrostátních soudů.⁷⁸

Případ se týkal bulharského státního příslušníka, pana *Elchinova*, kterému bulharská zdravotní pojišťovna odmítla udělit souhlas s provedením speciální oční operace v Německu a následně odmítla uhradit náklady na tuto léčbu, kterou pan *Elchinov* přesto podstoupil. Pan *Elchinov* se obrátil na bulharské soudy, přičemž Nejvyšší správní soud rozhodl v jeho neprospěch. Soud nižší instance, na který byla věc vrácena, měl pochybnosti, zda je názor Nejvyššího správního soudu v souladu s právem EU, a proto položil Soudnímu dvoru EU několik předběžných otázek.⁷⁹

Soudní dvůr nejprve připomněl svou ustálenou judikaturu, podle které jsou

⁷⁶ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 86

⁷⁷ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 5.10.2010, *Elchinov*, 173/09, EU:C 2010:581

⁷⁸ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 86

⁷⁹ Rozsudek ve věci *Elchinov*, s. 8937-8939

ustanovení práva EU nadřazená vnitrostátním právním předpisům a vnitrostátní soudy mají povinnost zajistit plný účinek těchto ustanovení tím, že v případě potřeby nepoužijí jakékoli odporující ustanovení vnitrostátního práva. V této souvislosti Soudní dvůr jasně konstatoval, že právo EU brání tomu, aby byl vnitrostátní soud, kterému byl případ vrácen vyšší instancí, podle vnitrostátních procesních předpisů vázán právními závěry této vyšší instance, pokud má za to, že jsou v rozporu s právem EU.⁸⁰

Pokud jde o vlastní posouzení podmínek pro udělení souhlasu s léčbou v jiném členském státě podle čl. 22 odst. 2 druhého pododstavce nařízení č. 1408/71, Soudní dvůr uvedl, že tento souhlas nemůže být odepřen, pokud dotčená léčba patří mezi dávky stanovené právními předpisy státu, kde má pojištěná osoba trvalý pobyt, a pokud tato osoba nemůže včas obdržet takovou léčbu v zemi svého pobytu. Přitom vnitrostátní orgány nemohou automaticky presumovat, že léčba, kterou nelze poskytnout v zemi trvalého pobytu pojištěnce, nespadá mezi dávky hrazené podle právních předpisů tohoto státu nebo naopak, že léčba, která mezi tyto dávky spadá, může být v této zemi poskytnuta.⁸¹

V případě, že je odmítnutí udělit tento souhlas shledáno jako neoprávněné, musí příslušná instituce členského státu trvalého pobytu pojištěné osoby této osobě zpětně uhradit náklady na léčbu ve výši, kterou by normálně hradila, pokud by byl souhlas řádně udělen. Pokud je tato částka nižší než částka, která by vyplývala z použití právních předpisů členského státu trvalého pobytu pojištěnce v případě hospitalizace v tomto státě, musí příslušná instituce poskytnout navíc dodatečnou náhradu odpovídající tomuto rozdílu.⁸²

Tento rozsudek je významný z hlediska přednosti práva EU a rolí vnitrostátních soudů při zajišťování plného účinku unijního práva. Jasně ukazuje, že i když jsou vnitrostátní procesní pravidla důležitá pro zajištění právní jistoty a řádný průběh řízení, nemohou jít tak daleko, že by bránila vnitrostátnímu soudu posoudit soulad právních názorů vyšší instance s právem EU. Vnitrostátní soud tak musí vždy dát přednost správné aplikaci práva EU, i kdyby to znamenalo

⁸⁰ Rozsudek ve věci Elchinov, s. 8944

⁸¹ Tamtéž, s. 8951-8952

⁸² Tamtéž, s. 8961

nerespektování pokynů vyšší soudní instance. Jde o důležité potvrzení role vnitrostátních soudů jako "unijních soudů" odpovědných za jednotné a efektivní uplatňování práva EU.

2.12. Kadi⁸³

Rozsudek Soudního dvora ve spojených věcech C-402/05 P a C-415/05 P Kadi a Al Barakaat z 3. září 2008 představuje významný milník v judikatuře týkající se vztahu mezi právem EU a mezinárodním právem, konkrétně rezolucemi Rady bezpečnosti OSN. Soudní dvůr v tomto rozsudku přistoupil k zásadnímu omezení výjimky z principu přednosti unijního práva, která je zakotvena v článku 351 SFEU (dříve článek 307 SES). Soudní dvůr především konstatoval, že ani článek 351 SFEU ani článek 347 SFEU nemohou sloužit jako základ pro odchýlení se od principů, které tvoří samotné základy unijního právního řádu. Mezi tyto základní principy přitom SDEU výslovně zařadil ochranu základních práv. Dle Soudního dvora nemohou mít mezinárodní dohody vliv na rozdělení pravomocí stanovené zakládajícími Smlouvami ani na autonomii právního řádu Evropské unie.⁸⁴

V této souvislosti Soudní dvůr dále zdůraznil, že přezkum legality všech aktů Unie ve světle základních práv představuje ústavní záruku, která je nedílnou součástí samotných základů EU. Jakákoli výjimka z možnosti soudního přezkumu by proto nemohla najít žádnou oporu v primárním právu, a to ani s ohledem na hierarchické postavení rezolucí Rady bezpečnosti OSN v rámci unijního právního řádu. Ačkoli je tedy dle SDEU nutné respektovat mezinárodní závazky, žádná mezinárodní dohoda nemůže ohrozit základní konstitucionální principy EU, mezi něž patří dělba pravomocí dle Smluv a autonomie unijního práva.⁸⁵

Z těchto důvodů Soudní dvůr v daném případě zrušil napadené nařízení Rady (ES) č. 881/2002, kterým byly provedeny sankce vyplývající z rezolucí Rady bezpečnosti OSN, a to právě pro rozpor se základními právy stěžovatelů, zejména právem na obhajobu a právem na účinnou soudní ochranu. Aby však nebyla narušena efektivita sankčního režimu OSN, stanovil SDEU tříměsíční lhůtu,

⁸³ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 3.9.2008, Yassin Abdullah Kadi, C-402/05 P and C-415/05 P, EU:C:2008:461

⁸⁴ Rozsudek ve věci Kadi, s. 6490 a 6494-6495

⁸⁵ Tamtéž, s. 6490 a 6495-6497

po kterou se účinky napadeného nařízení prozatímně zachovávají, aby Rada měla možnost vytýkané vady napravit.⁸⁶

Závěrem lze shrnout, že rozsudkem ve věci Kadi Soudní dvůr výrazně omezil potenciální důsledky článku 351 SFEU a principu přednosti mezinárodního práva v situacích, kdy by jejich striktní uplatňování mohlo vést k zásahu do samotných základů ústavního pořádku Evropské unie. Tím SDEU potvrdil své oprávnění přezkoumávat legalitu jakýchkoli aktů unijních orgánů z hlediska ochrany základních práv, a to i v citlivé oblasti sankcí Rady bezpečnosti OSN v boji proti terorismu.

2.13. Melloni⁸⁷

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ve věci Melloni (C-399/11) ze dne 26. února 2013 představuje významný příspěvek k doktríně přednosti práva Evropské unie před vnitrostátním právem členských států, včetně jejich ústavních norem. Jasně ukazuje, že tato přednost se uplatní i v citlivé oblasti trestního práva a základních práv.

Případ se týkal pana Melloniho, italského státního příslušníka, který byl v Itálii v nepřítomnosti odsouzen k trestu odnětí svobody za úpadkový podvod. Na základě evropského zatýkacího rozkazu vydaného italskými orgány byl zadržen ve Španělsku. Pan Melloni se bránil vydání do Itálie s argumentem, že podle španělské ústavy by jeho právo na spravedlivý proces bylo porušeno, neboť italské právo nepřipouští možnost napadnout rozsudky vynesené v nepřítomnosti. Španělský ústavní soud, který posuzoval ústavnost právní úpravy evropského zatýkacího rozkazu ve španělském právu, položil Soudnímu dvoru EU několik předběžných otázek.⁸⁸

Podstatou těchto otázek bylo, zda rámcové rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu (konkrétně jeho článek 4a(1) ve znění rámcového rozhodnutí 2009/299/SVV) brání tomu, aby vykonávající soudní orgán podmínil předání osoby odsouzené v nepřítomnosti možností přezkumu tohoto odsouzení

⁸⁶ Rozsudek ve věci Kadi, s. 6512

⁸⁷ Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 26.2.2013, Melloni, 399/11, EU:C: 2013:107

⁸⁸ Rozsudek ve věci Melloni, s. 6 a 8

ve vystavujícím členském státě, a to i v situaci, kdy právo EU takovou možnost nepřipouští, ale vykonávající stát ji považuje za nezbytnou pro ochranu práva na spravedlivý proces podle své ústavy.⁸⁹

Soudní dvůr nejprve konstatoval, že uvedené ustanovení rámcového rozhodnutí musí být vykládáno tak, že za okolností v něm stanovených brání tomu, aby vykonávající soudní orgány podmiňovaly výkon evropského zatýkacího rozkazu možnostmi přezkumu odsouzení v nepřítomnosti ve vystavujícím členském státě. Dále posoudil toto ustanovení ve světle práva na účinnou soudní ochranu a spravedlivý proces zakotveného v člancích 47 a 48(2) Listiny základních práv EU a dospěl k závěru, že je s těmito právy slučitelné.⁹⁰

Zásadní je však odpověď Soudního dvora na otázku možnosti členského státu podmínit na základě svých ústavních standardů ochrany základních práv předání osoby odsouzené v nepřítomnosti možnostmi přezkumu tohoto odsouzení ve vystavujícím státě. Soudní dvůr především připomněl, že podle ustálené judikatury se v důsledku zásady přednosti práva Unie nemohou členské státy dovolávat ani ustanovení vnitrostátního práva ústavní povahy, aby zpochybnilly účinnost unijního aktu. Konkrétně k čl. 53 Listiny základních práv EU, o který španělský ústavní soud opíral možnost uplatnit vyšší vnitrostátní standard ochrany základních práv, Soudní dvůr uvedl, že tento článek sice potvrzuje, že pokud unijní akt vyžaduje vnitrostátní prováděcí opatření, mohou vnitrostátní orgány a soudy použít vnitrostátní standardy ochrany základních práv, avšak pouze za předpokladu, že tím není ohrožena úroveň ochrany stanovená Listinou, jak ji vykládá Soudní dvůr, ani přednost, jednotnost a účinnost unijního práva.⁹¹

Soudní dvůr zdůraznil, že dotčené rámcové rozhodnutí harmonizuje podmínky výkonu evropského zatýkacího rozkazu v případě odsouzení v nepřítomnosti, což odráží konsenzus všech členských států ohledně rozsahu procesních práv, jichž požívají osoby odsouzené v nepřítomnosti, na které se vztahuje evropský zatýkací rozkaz. Umožnit členskému státu, aby využil čl. 53 Listiny a podmínil předání osoby odsouzené v nepřítomnosti možnostmi přezkumu

⁸⁹ Rozsudek ve věci Melloni, s. 8

⁹⁰ Tamtéž, s. 10-12

⁹¹ Tamtéž, s. 12-13

ve vystavujícím státě, kterou rámcové rozhodnutí nepřipouští, by vedlo k zpochybnění jednotnosti standardu ochrany základních práv definovaného v tomto rámcovém rozhodnutí, a tím k narušení zásad vzájemné důvěry a uznávání, které má toto rozhodnutí upevňovat, a k ohrožení jeho účinnosti.⁹²

Soudní dvůr proto dospěl k závěru, že čl. 53 Listiny musí být vykládán v tom smyslu, že nepovoluje členskému státu podmínit předání osoby odsouzené v nepřítomnosti možností přezkumu tohoto odsouzení ve vystavujícím státě, aby se zabránilo nepříznivému účinku na právo na spravedlivý proces a na práva obhajoby zaručené jeho ústavou.⁹³

Rozsudek Melloni tak představuje jeden z nejzásadnějších příspěvků Soudního dvora EU k doktríně přednosti práva EU. Jasně potvrzuje, že tato přednost se uplatní i před ústavními normami členských států garantujícími základní práva, pokud by uplatnění těchto norem vedlo ke zpochybnění jednoty a účinnosti unijního práva. Rozsudek tak dokládá, že v oblastech, kde existuje harmonizace na úrovni EU, jako je tomu v případě evropského zatýkacího rozkazu, je prostor pro uplatnění vyšších vnitrostátních standardů ochrany základních práv velmi omezený. Zároveň však Soudní dvůr zdůraznil, že samotné unijní právo poskytuje komplexní a jednotný standard ochrany základních práv, který je výsledkem konsenzu členských států.

Rozsudek Melloni tak ilustruje komplexní vztah mezi právem EU a ústavním právem členských států v oblasti základních práv. Na jednu stranu jednoznačně potvrzuje přednost práva EU i před ústavními normami garantujícími základní práva. Na druhou stranu však ukazuje, že unijní právo samo o sobě poskytuje vysokou úroveň ochrany těchto práv, která je výsledkem společných ústavních tradic členských států a mezinárodních závazků v oblasti lidských práv, zejména Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Role Soudního dvora jako konečného arbitra v otázkách výkladu práva EU, včetně rozsahu ochrany základních práv na unijní úrovni, je tak zcela zásadní.

V neposlední řadě je rozsudek Melloni významný i tím, že se týká oblasti

⁹² Rozsudek ve věci Melloni, s. 13

⁹³ Tamtéž, s. 14

trestního práva, tedy tradičně citlivé domény státní suverenity. Ukazuje, že přednost práva EU se uplatní i v této oblasti, pokud v ní existují společná pravidla na unijní úrovni. Jde tak o další důkaz postupující evropské integrace založené na vzájemné důvěře a uznávání mezi justičními orgány členských států.

Závěrem lze říci, že rozsudek Melloni představuje významný milník v konstitucionalizaci práva EU a v rozvoji doktríny jeho přednosti. Zároveň však ukazuje, že tato přednost není absolutní a bezpodmínečná, ale je vyvážena závazkem Unie respektovat národní identitu členských států, jejíž součástí jsou i základní struktury ústavního uspořádání (čl. 4(2) SEU). Stejně tak Listina základních práv EU, která má stejnou právní sílu jako Smlouvy, představuje významný prvek ústavního pluralismu v rámci EU. Rozsudek Melloni tak ilustruje složitost a mnohvrstevnatost vztahu mezi právem EU a vnitrostátním ústavním právem v současné fázi evropské integrace.

2.14. Závěr

Princip přednosti práva Evropské unie představuje základní stavební kámen evropské právní integrace. Jeho podstatou je, že v případě konfliktu mezi normou práva EU a normou vnitrostátního práva členského státu má norma práva EU aplikační přednost. Tento princip nemá výslovný právní základ v zakládacích smlouvách EU, ale byl vyvinut judikaturou Soudního dvora EU.

Klíčovým rozsudkem pro formování principu přednosti je rozhodnutí ve věci *Costa proti ENEL* z roku 1964. V něm Soudní dvůr konstatoval, že na rozdíl od běžných mezinárodních smluv Smlouva o EHS vytvořila vlastní právní řád, který se stal nedílnou součástí právních systémů členských států a který jsou jejich soudy povinny aplikovat. Právo pocházející ze Smlouvy nemůže být tedy vzhledem ke své zvláštní povaze přebito vnitrostátními právními předpisy, aniž by pozbylo svého unijního charakteru a aniž by byl zpochybněn právní základ samotné EU.

Dalším významným krokem byl rozsudek ve věci *Internationale Handelsgesellschaft* z roku 1970. V něm Soudní dvůr upřesnil, že přednost práva EU se uplatní i vůči ústavním normám členských států. Zároveň však zdůraznil,

že základní práva tvoří nedílnou součást obecných právních zásad chráněných Soudním dvorem a že ochrana těchto práv, inspirovaná ústavními tradicemi společnými členskými státy, musí být zajištěna v rámci struktury a cílů Společenství.

V rozsudku *Simmenthal* z roku 1978 pak Soudní dvůr dále posílil účinky principu přednosti, když konstatoval, že vnitrostátní soudy mají povinnost v plné míře aplikovat normy práva EU a chránit práva, která z nich pro jednotlivce vyplývají, a případně i bez návrhu neaplikovat jakékoli odporující ustanovení vnitrostátního práva, a to i pozdější, aniž by musely žádat nebo čekat na předchozí odstranění takového ustanovení legislativní cestou nebo jinými ústavními prostředky.

V rozsudku *Factortame* z roku 1990 Soudní dvůr dále zdůraznil, že vnitrostátní soudy musí k zajištění plné účinnosti práva EU poskytnout jednotlivcům předběžnou ochranu jejich práv, i když by jim vnitrostátní právo takovou možnost nedávalo.

Princip přednosti práva EU byl dále potvrzen a rozvíjen i v pozdější judikatuře. Například v rozsudku *Kücükdeveci* z roku 2010 Soudní dvůr potvrdil, že obecné zásady práva EU, jako je zákaz diskriminace na základě věku, mají přednost i před vnitrostátními právními předpisy a vnitrostátní soudy musí zajistit jejich plnou účinnost tím, že v případě potřeby neaplikují odporující vnitrostátní ustanovení, a to i v řízeních mezi jednotlivci.

Podobně v rozsudku *Melloni* z roku 2013 Soudní dvůr konstatoval, že článek 53 Listiny základních práv EU musí být vykládán v tom smyslu, že nepovoluje členskému státu, aby uplatňoval vyšší standard ochrany základních práv, pokud by tím byla ohrožena přednost, jednotnost a účinnost práva EU.

Lze tedy shrnout, že princip přednosti práva EU, tak jak byl vyvinut a interpretován judikaturou Soudního dvora, představuje klíčový ústavní princip práva EU. Jeho podstatou je, že v případě konfliktu má právo EU aplikační přednost před jakýmkoli ustanovením vnitrostátního práva členských států, včetně ústavních norem. Vnitrostátní soudy mají přitom povinnost v plné míře aplikovat normy práva EU a případně i bez návrhu neaplikovat jakékoli odporující

ustanovení vnitrostátního práva. Princip přednosti se uplatní nejen vůči vnitrostátním právním předpisům, ale i vůči soudním rozhodnutím vyšších vnitrostátních soudů, pokud by byly v rozporu s právem EU.

Je však třeba zdůraznit, že přednost práva EU není zcela absolutní a bezvýjimečná. Soudní dvůr uznal určité meze tohoto principu, které vyplývají zejména ze závazku Unie respektovat národní identitu členských států, jež je nedílnou součástí jejich základních politických a ústavních struktur (čl. 4(2) SEU). Tento aspekt byl zdůrazněn například v rozsudku Melloni, kde Soudní dvůr konstatoval, že přednost práva EU nebrání členským státům uplatňovat vnitrostátní standardy ochrany základních práv, pokud tím není ohrožena úroveň ochrany stanovená Listinou základních práv EU, jak ji vykládá Soudní dvůr, ani přednost, jednotnost a účinnost unijního práva. Dalším příkladem je rozsudek Kadi, v němž Soudní dvůr odmítl absolutní přednost mezinárodněprávních závazků vyplývajících z rezolucí Rady bezpečnosti OSN před základními zásadami unijního práva, mezi něž patří i ochrana základních práv. Tyto judikатурní výjimky však nelze vnímat jako popření principu přednosti, ale spíše jako jeho nezbytné vyvážení s ohledem na ústavní identitu Unie a členských států a na ochranu fundamentálních hodnot, na nichž je EU založena.

Můžeme tedy konstatovat, že princip přednosti přetvořil vnitrostátní soudy v "unijní soudy", které mají povinnost zajistit plnou účinnost práva EU a ochranu práv jednotlivců z něj vyplývajících. Stal se tak ústředním prvkem evropské ústavnosti a klíčovým nástrojem zajištění jednotné a efektivní aplikace práva EU ve všech členských státech. Jeho důsledné uplatňování vnitrostátními soudy je nezbytným předpokladem pro dosažení cílů evropské integrace a pro zajištění rovnosti a právní jistoty pro všechny občany Unie.

3. Princip přednosti v Českém právním prostředí

3.1. Článek 10 Ústavy – euronovela Ústavy

Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., označovaný jako tzv. euronovela Ústavy ČR, přinesl v roce 2001 zásadní změnu vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Novelizace Ústavy ČR reagovala na tehdy blížící se vstup České republiky do Evropské unie a s tím související potřebu přizpůsobit ústavní rámec pro tento krok.⁹⁴ Ačkoliv primárním cílem euronovely byla právě tato adaptace, změny se významně dotkly obecného postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu, zejména v článku 10 Ústavy.

Původní znění článku 10 Ústavy ČR zakotvovalo specifické postavení pouze pro tzv. prezidentské smlouvy o základních lidských právech a svobodách, kterým přiznávalo bezprostřední vnitrostátní účinky a aplikační přednost před zákonem.⁹⁵ Nové znění článku 10 po euronovele Ústavy ČR však výrazně rozšířilo okruh mezinárodních smluv s přímým vnitrostátním účinkem. Nově sem spadaly všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament a jimiž byla Česká republika vázána, pokud je Parlament sám neprovedl zákonem.⁹⁶ Tyto smlouvy se staly součástí právního řádu a získaly přednost před zákonem za kumulativního splnění čtyř podmínek:

- 1) souhlas Parlamentu s ratifikací;
- 2) ratifikace prezidentem republiky;
- 3) závaznost pro ČR;
- 4) vyhlášení ve Sbírce mezinárodních smluv.⁹⁷

Vztah mezinárodního a vnitrostátního práva je v Ústavě ČR řešen ve prospěch práva mezinárodního. Ústava nicméně vychází z dualistické koncepce, kdy mezinárodní smlouvy nemají přímý účinek a musí být provedeny vnitrostátními předpisy. Přednostní aplikace mezinárodních smluv dle čl. 10

⁹⁴ Vládní návrh. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2000, III. volební období, sněmovní tisk 884.

⁹⁵ MLSNA, P., KNĚŽÍNEK, J. Mezinárodní smlouvy v českém právu. Praha: Linde, 2009, s. 268-300.

⁹⁶ Čl. I bod 2 ústavního zákona č. 395/2001 Sb.

⁹⁷ MLSNA, P., KNĚŽÍNEK, J. Mezinárodní smlouvy v českém právu. Praha: Linde, 2009, s. 180.

Ústavy je stanovena pouze ve vztahu k právním předpisům, ne k Ústavě samotné.⁹⁸

Lze zcela jednoznačně konstatovat, že euronovela znamenala nejvýznamnější změnu vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva za celou historii Československa i ČR. Toto široké vymezení mezinárodních smluv dle čl. 10 představovalo výrazný posun k monistickému pojetí vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Nová úprava tak odstranila dříve kritizovanou roztržičnost a nejasnost ohledně postavení různých kategorií mezinárodních smluv v českém právním řádu.⁹⁹

3.2. Cukerné kvóty III.¹⁰⁰

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 (publikovaný pod č. 154/2006 Sb.) představuje významný milník v judikatuře Ústavního soudu ČR týkající se vztahu mezi českým a evropským právem po vstupu České republiky do Evropské unie. Tento nález se dotýká jak otázky rozsahu pravomocí Ústavního soudu přezkoumávat ústavnost vnitrostátních předpisů v oblastech regulovaných právem EU, tak i otázky důsledků přenosu pravomocí na orgány EU pro normotvornou činnost českých orgánů.¹⁰¹

Pokud jde o první okruh otázek, Ústavní soud konstatoval, že i po přistoupení ČR k EU je příslušný posuzovat ústavnost českých právních předpisů i v oblastech regulovaných evropským právem. Zdůraznil však, že při interpretaci ústavního pořádku ČR musí přihlídnout k principům plynoucím z práva EU. Ústavní pořádek je tak nyní třeba vykládat eurokonformně se zohledněním doktríny Soudního dvora EU. Konkrétně v posuzovaném případě regulace trhu s cukrem Ústavní soud zohlednil judikaturu Soudního dvora EU a dospěl k závěru, že standard ochrany základních práv v EU je srovnatelný se

⁹⁸ ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 5., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s.

⁹⁹ KYSELA, J., KÜHN, Z. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR. Právní rozhledy. 2002, č. 7, s. 302.

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu, Cukerné kvóty III., sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006

¹⁰¹ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 136

standardem v ČR. Na základě toho pak korigoval svůj dřívější přístup a odmítl podrobit klíč pro rozdělení produkčních kvót detailnímu věcnému přezkumu v abstraktní rovině, což lépe odpovídá zdrženlivému přístupu Soudního dvora EU v obdobných ekonomických otázkách.¹⁰²

Druhý okruh otázek se týkal důsledků přenosu pravomocí na orgány EU podle čl. 10a Ústavy ČR. Ústavní soud zdůraznil, že v rozsahu přenesených pravomocí je normotvorná pravomoc českých orgánů omezena.¹⁰³ V posuzovaném případě Ústavní soud shledal napadené ustanovení vládního nařízení v rozporu s ústavním pořádkem, protože vláda v něm duplicitně upravila otázku, která již byla přímo regulována aplikovatelným nařízením Komise ES. Tím vláda vybočila z mezí Ústavou stanovených pravomocí. Případný rozpor vnitrostátního práva s přímo aplikovatelným evropským právem tedy bude důvodem pro jeho derogaci Ústavním soudem.¹⁰⁴

Nález tak potvrdil, že po vstupu do EU má evropské právo v oblastech svěřených do pravomoci EU aplikační přednost před vnitrostátním právem. Současně ale Ústavní soud zdůraznil, že jde o přenos pravomocí podmíněný. Pokud by výkon přenesených pravomocí orgány EU ohrožoval samotné základy české ústavnosti a podstatné náležitosti demokratického právního státu, musel by je český stát opět převzít zpět. Samotný přezkum platnosti evropského práva jako takového však Ústavnímu soudu nepřísluší.¹⁰⁵

Tento náález jasně demonstruje významný posun v přístupu Ústavního soudu k evropskému právu po vstupu ČR do EU. Ústavní soud v něm zřetelně akceptoval doktrínu přednosti evropského práva a jeho bezprostřední aplikovatelnosti v českém právním řádu, ovšem s výhradou ochrany materiálního jádra Ústavy. Otevřel tak cestu k eurokonformní interpretaci ústavního pořádku při současném zachování kontrolní role Ústavního soudu nad hranicemi přenosu pravomocí. Jedná se o klíčové rozhodnutí precizující vztah evropského a českého práva z pohledu orgánu, jehož úkolem je chránit ústavnost.

¹⁰² Nález ve věci Cukerné kvóty III., s. 12-13 a 20

¹⁰³ BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. s. 137

¹⁰⁴ Nález ve věci Cukerné kvóty III., s. 21 a 24

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 23-24

3.3. Evropský zatýkací rozkaz¹⁰⁶

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 66/04 se zabýval ústavností některých ustanovení trestního zákona a trestního řádu, která implementovala institut evropského zatýkacího rozkazu na základě rámcového rozhodnutí Rady EU. Jednou z klíčových otázek, kterou přitom Ústavní soud řešil, byla přednost komunitárního a unijního práva v českém právním řádu a rozsah přezkumu ústavnosti u implementačních předpisů.¹⁰⁷

Pokud jde o komunitární právo (první pilíř EU), Ústavní soud v nálezu potvrdil a dále rozvinul svou předchozí doktrínu formulovanou v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 50/04. Podle této doktríny přenos pravomocí na orgány ES na základě čl. 10a Ústavy ČR vede k omezené možnosti ÚS přezkoumávat normy českého práva, které implementují závazné komunitární předpisy. Referenčním kritériem přezkumu zde není celý ústavní pořádek, ale pouze jeho materiální ohnisko, tedy podstatné náležitosti demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy) a základy státní suverenity (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Přednost komunitárního práva je tedy ÚS akceptována s výhradou ochrany nezákladnějších ústavních principů.¹⁰⁸

U aktů unijního práva přijímaných v rámci třetího pilíře (policejní a justiční spolupráce v trestních věcech) však Ústavní soud zvolil odlišný přístup. Rámcová rozhodnutí vydávaná v této oblasti totiž dle čl. 34 Smlouvy o EU nemají přímý účinek v členských státech a nejsou nadána předností ve vztahu k domácímu právu. Představují spíše formu "mezivládních smluv", které musí být implementovány vnitrostátním zákonodárcem. Nedochozí zde k přenosu pravomocí na orgány EU ve smyslu čl. 10a Ústavy a rovněž kontrola ze strany ESD je omezená.¹⁰⁹

Ústavní soud proto dovedl, že české zákonné předpisy transponující rámcová rozhodnutí třetího pilíře podléhají standardnímu ústavnímu přezkumu. Referenčním kritériem je v tomto případě celý ústavní pořádek ČR, nikoliv jen jeho

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu, Evropský zatýkací rozkaz, sp. zn. Pl.ÚS 66/04 ze dne 3. 5. 2006

¹⁰⁷ Nález ve věci Eurozatykač, s. 1

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 9-10

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 10-11

materiální ohnisko. Hranice přezkumu ústavnosti není snížena jen na podstatné náležitosti demokratického právního státu jako v případě implementace závazného komunitárního práva. Problematika trestního práva totiž dle ÚS spadá do sféry, která nejcitelněji zasahuje do základních práv jednotlivců a především do jejich osobní svobody. Vzhledem k současné nepřítomnosti evropské ústavy obsahující katalog základních práv by bylo velmi problematické vzdát se úplné ústavní kontroly v této citlivé oblasti.¹¹⁰

Nález sp. zn. Pl.ÚS 66/04 tedy v souhrnu potvrzuje přednost komunitárního práva v českém právním řádu, ovšem s výhradou ochrany materiálního jádra české ústavy v podobě základních principů právního státu a státní suverenity. Pokud jde o akty unijního práva přijímané v rámci třetího pilíře, u těch doktrína přednosti neplatí. Tyto předpisy po své implementaci podléhají plnému a neomezenému přezkumu souladu s ústavním pořádkem ČR. Nález tak odráží specifickou povahu třetího pilíře a absenci přenosu pravomocí v této oblasti. Zároveň ukazuje na nižší míru integrace a harmonizace v trestněprávní oblasti a přetrvávající rozdíly v hodnotových pojetích trestního práva mezi členskými státy EU.¹¹¹

3.4. Lisabonská smlouva¹¹²

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08 se zabýval posouzením souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem České republiky. V rámci tohoto přezkumu se Ústavní soud věnoval i otázce přednosti práva EU a jejím limitům v českém ústavním systému.

Ústavní soud vycházel ze své předchozí judikatury, zejména z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ve věci cukerných kvót a nálezu sp. zn. Pl. ÚS 66/04 ve věci eurozatykače. V prvním z nich ÚS potvrdil přednost komunitárního práva, ovšem s výhradou kontroly ultravires aktů a ochrany materiálního jádra ústavy. V druhém z nich pak zdůraznil, že při interpretaci Ústavy je třeba volit eurokonformní výklad, pokud to její text umožňuje.¹¹³

¹¹⁰ Nález ve věci Eurozatykač, s. 23

¹¹¹ Tamtéž, s. 24-25

¹¹² Nález Ústavního soudu, Lisabonská smlouva, sp. zn. Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008

¹¹³ Nález ve věci Lisabonská smlouva, s. 19-20

Pokud jde o samotnou Lisabonskou smlouvu, Ústavní soud rozlišoval mezi právem komunitárním (prvního pilíře) a unijním právem přijímaným v rámci druhého a třetího pilíře, zejména rámcovými rozhodnutími. U komunitárního práva potvrdil ÚS předchozí doktrínu založenou nálezem Pl. ÚS 50/04. U unijního práva druhého a třetího pilíře však neshledal důvod snižovat referenční rámec přezkumu jen na materiální ohnisko Ústavy, jelikož zde nedošlo k přenosu pravomocí ve smyslu čl. 10a Ústavy. Taková rámcová rozhodnutí podléhají po implementaci plnému přezkumu ústavnosti.¹¹⁴

Pokud jde o komunitární *acquis* jako celek, ÚS zdůraznil, že i po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost zůstane referenčním kritériem přezkumu ústavnosti celý ústavní pořádek, byť s důrazem na materiální ohnisko. ÚS však předpokládá, že k derogaci práva EU by došlo jen zcela výjimečně při jasném excesu mimo rámec přenesených pravomocí. Jinak bude ÚS vykládat ústavní pořádek pokud možno eurokonformně.¹¹⁵

Ústavní soud tedy uznal přednost aplikace komunitárního práva, avšak s několika výhradami. Především si vyhradil právo přezkumu, zda akty EU nevybočují z pravomocí, které ČR na EU přenesla. Za druhé zdůraznil nedotknutelnost materiálního ohniska Ústavy. Za třetí uvedl, že přednostně aplikovat lze pouze ta ustanovení práva EU, která jsou dostatečně jasná a bezpodmínečná. Tím ÚS stanovil meze principu přednosti i pro futuro.¹¹⁶

Z nálezu tedy plyne, že přenos pravomocí podle čl. 10a Ústavy není neomezený a při přezkumu nových smluv či aktů EU bude ÚS vždy zkoumat, zda nedošlo k excesu. Referenčním hlediskem bude ústavní pořádek jako celek v čele s materiálním ohniskem, jehož změna je vyloučena.¹¹⁷

V tomto nálezu tak ÚS na jedné straně respektoval doktrínu přednosti komunitárního práva a přívětivě se postavil k procesu evropské integrace, na straně druhé si však jednoznačně vyhradil konečné slovo ve věci kontroly ústavnosti jak primárního, tak sekundárního práva EU. Nález tedy nevylučuje

¹¹⁴ Nález ve věci Lisabonská smlouva, 85, 94, 110 a 120

¹¹⁵ Tamtéž, body 97, 109, 110, 120 a 216

¹¹⁶ Tamtéž, body 5, 94, 110 a 120

¹¹⁷ Tamtéž, body 97, 109, 110, 120 a 216

do budoucna eventuální konflikt mezi českým ústavním pořádkem a právem EU, pokud by přenos pravomocí překročil materiální limity dané čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Ústavy. Stanovil tak doktrinální meze působení principu přednosti EU práva v českém ústavním prostředí.¹¹⁸

3.5. Slovenské důchody¹¹⁹

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 5/12 ze dne 31. ledna 2012 se týká problematiky přiznávání tzv. "slovenských důchodů", tedy nároků občanů České republiky na důchody s přihlédnutím k dobám pojištění získaným ve slovenském systému důchodového zabezpečení do 31.12. 1992, tj. do zániku České a Slovenské Federativní Republiky. Ústavní soud se v něm zabýval zejména otázkou vztahu české a evropské právní úpravy v této oblasti a principem přednosti práva Evropské unie.¹²⁰

Ústavní soud v předmětném nálezu zrušil rozsudky Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Hradci Králové, jakož i rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení, jimiž byl stěžovateli přiznán starobní důchod vypočtený podle pravidel obsažených ve Smlouvě mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, jež pro účely stanovení důchodu rozdělovala doby pojištění získané v ČSFR mezi oba nástupnické státy. Dle Ústavního soudu tím došlo k porušení základního práva stěžovatele na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří dle čl. 30 Listiny základních práv a svobod, základního práva plynoucího z principu rovnosti a zákazu diskriminace a základního práva na soudní a jinou právní ochranu.¹²¹

Klíčovou otázkou, kterou se Ústavní soud v nálezu zabýval, bylo posouzení dopadu rozsudku SDEU ze dne 22. 6. 2011 č. C-399/09, vydaného v řízení o předběžné otázce, kterou SDEU předložil český Nejvyšší správní soud. Ten se ptal, zda unijní nařízení o koordinaci systémů sociálního zabezpečení brání tomu, aby ČR přiznávala dorovnávací příspěvek k důchodu osobám s českým státním

¹¹⁸ Nález ve věci Lisabonská smlouva, 120, 196, 216 a 217

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu, Slovenské důchody, sp. zn. Pl.ÚS 5/12 ze dne 31. 1. 2012

¹²⁰ Nález ve věci Slovenské důchody, s. 1

¹²¹ Tamtéž, s. 3

občanstvím a bydlištěm v ČR tak, aby celková výše jejich důchodu dosáhla úrovně, jakou by měli, pokud by se všechny doby pojištění posuzovaly jako české. SDEU v tomto rozsudku dospěl k závěru, že takové pravidlo představuje nepřímou diskriminaci na základě státní příslušnosti, a je tedy v rozporu s unijním právem.¹²²

Ústavní soud se však s tímto závěrem SDEU neztotožnil. Konstatoval, že předmětné nároky občanů ČR na důchody za doby pojištění získané ve slovenském systému do rozdělení ČSFR nespádají do věcné působnosti unijního nařízení o koordinaci systémů sociálního zabezpečení. To se totiž dle Ústavního soudu vztahuje pouze na případy, kdy dotčené osoby podléhají nebo podléhaly právním předpisům dvou či více členských států EU. Občané ČR však dle Ústavního soudu až do 31.12.1992 podléhali jednotnému československému systému sociálního zabezpečení, a proto se na ně nemohou vztahovat pravidla EU určená pro koordinaci různých vnitrostátních systémů.¹²³

Ústavní soud zdůraznil, že smyslem příslušné mezistátní smlouvy mezi ČR a SR nebylo krácení důchodových nároků českých občanů, ale pouze rozvržení nároků vzniklých v rámci ČSFR mezi oba nástupnické státy. To je dle Ústavního soudu čistě bilaterální otázka, do jejíž úpravy orgány EU nemohou zasahovat. Jestliže SDEU v rozsudku C-399/09 dospěl k závěru o neaplikovatelnosti českého dorovnávacího pravidla z důvodu jeho diskriminační povahy, dopustil se dle Ústavního soudu excesu, jednání ultra vires, neboť překročil meze pravomocí, které na EU přenesla ČR.¹²⁴

Ústavní soud tak v nálezu Pl. ÚS 5/12 dospěl k závěru, že SDEU vybočil z pravomocí, které ČR na EU přenesla, a překročil tak rámec svěřených kompetencí. Za této situace musí dle Ústavního soudu dostat přednost ústavněprávní imperativ ochrany základních práv a ústavního pořádku ČR před závěry SDEU.¹²⁵

Ústavní soud přitom vycházel ze své předchozí judikatury týkající se vztahu českého a unijního práva. Připomněl zejména nálezy Pl. ÚS 50/04 (cukerné

¹²² Nález ve věci Slovenské důchody, s. 5-6

¹²³ Tamtéž, s. 9

¹²⁴ Tamtéž, s. 9

¹²⁵ Tamtéž, s. 9-10

kvóty), Pl. ÚS 66/04 (eurozatykač) a Pl. ÚS 19/08 (Lisabonská smlouva). V nich formuloval zásadu přednosti aplikace komunitárního práva s výhradou možnosti přezkumu aktů EU českými orgány z hlediska ochrany materiálního jádra Ústavy a zachování pravomocí ČR dle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Odkázal také na judikaturu německého Spolkového ústavního soudu, zejm. na rozhodnutí Solange I, Solange II a Maastricht.¹²⁶

Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 5/12 dále vyslovil politování nad postupem SDEU, který odmítl jako *amicus curiae* vyslechnout argumenty předložené mu Ústavním soudem na podporu závěrů jeho předchozí judikatury. SDEU tím dle něj rezignoval na zásadu slyšet druhou stranu.¹²⁷

Na závěr Ústavní soud dodal, že jím formulované pravidlo o přiznávání dorovnávacího příspěvku nelze považovat za obsoletní ani po přijetí zákona č.428/2011 Sb., který dorovnávání slovenských důchodů obecně vyloučil. Důvodem je, že tento zákon byl přijat právě v reakci na rozsudek SDEU C-399/09, jehož závěry však Ústavní soud tímto nálezem vyvrátil. V souladu s principem "odpadl-li účel zákona, odpadá zákon sám" proto nelze dané ustanovení nadále aplikovat.¹²⁸

Nález Pl. ÚS 5/12 tak představuje významný příspěvek Ústavního soudu k debatě o vztahu vnitrostátního a evropského práva a o mezích přenosu pravomocí na EU. Ústavní soud jím dal jasně najevo, že je připraven hájit ústavní pořádek a základní práva i proti případným excesům unijních orgánů, a to i za cenu nerespektování jejich rozhodnutí, pokud vybočí z mezí Ústavou předvídaného přenosu pravomocí.

3.6. Data retention¹²⁹

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. března 2011 se týká posouzení ústavnosti právní úpravy uchovávání provozních a lokalizačních údajů o elektronické komunikaci a její implementace do českého právního řádu na základě Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/24/ES

¹²⁶ Nález ve věci Slovenské důchody, s. 7

¹²⁷ Tamtéž, s. 10

¹²⁸ Tamtéž, s. 11-12

¹²⁹ Nález Ústavního soudu, Data retentiom, sp. zn. Pl.ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011

ze dne 15. března 2006 (tzv. data retention).¹³⁰

Ústavní soud v tomto nálezu nejprve obecně vymezil princip přednosti práva EU v českém ústavním pořádku. Konstatoval, že i po přistoupení ČR k EU zůstávají referenčním rámcem přezkumu Ústavního soudu normy ústavního pořádku ČR. Jeho úkolem je ochrana ústavnosti v obou jejích aspektech, tj. jak objektivního ústavního práva, tak subjektivních základních práv. Komunitární právo není součástí ústavního pořádku. Ústavní soud však zároveň nemůže zcela přehlížet dopad komunitárního práva na tvorbu, aplikaci a interpretaci vnitrostátního práva, pokud je oblast právní úpravy bezprostředně navázána na komunitární právo.¹³¹

Ústavní soud v tomto případě dospěl k závěru, že Směrnice 2006/24/ES sama o sobě dává České republice dostatečný manévrovací prostor k tomu, aby její požadavky byly do českého právního řádu začleněny způsobem, který bude v souladu s ústavním pořádkem. Ačkoliv je při transpozici nezbytné naplnit účel směrnice, konkrétní pravidla pro uchovávání údajů, nakládání s nimi a opatření k prevenci jejich zneužití musí respektovat ústavní standardy plynoucí z českého ústavního pořádku v interpretaci podávané Ústavním soudem.¹³²

Ústavní soud pak přistoupil k vlastnímu přezkumu napadených ustanovení zákona o elektronických komunikacích a prováděcí vyhlášky. Shledal, že tato úprava není v souladu s ústavním pořádkem, neboť představuje nepřiměřený zásah do základního práva na soukromí v podobě práva na informační sebeurčení. Úprava totiž neobsahovala jasná a detailní pravidla obsahující minimální požadavky na zabezpečení uchovávaných údajů, vymezení okruhu orgánů oprávněných k přístupu k údajům a stanovení účelu jejich použití. Rovněž nestanovila dostatečné záruky pro dotčené subjekty údajů proti riziku zneužití a svévole. S ohledem na intenzitu zásahu do základního práva, která je zvýrazněna plošným a preventivním sběrem údajů týkajícím se téměř veškeré elektronické komunikace a velkého počtu subjektů, kladl Ústavní soud na splnění

¹³⁰ Nález ve věci Data retention, s. 1-2

¹³¹ Tamtéž, s. 5-6

¹³² Tamtéž, s. 9

těchto požadavků velmi přísná měřítko.¹³³

V této souvislosti Ústavní soud poukázal i na rozhodnutí několika dalších evropských ústavních soudů (německého, rumunského, bulharského a kyperského), které rovněž shledaly vnitrostátní implementace Směrnice 2006/24/ES neústavními právě pro nedostatečnou úroveň záruk pro dotčené subjekty.¹³⁴

Ústavní soud také vyjádřil pochybnosti o samotné efektivnosti a potřebnosti plošného uchovávání provozních a lokalizačních údajů pro účely ochrany před závažnou trestnou činností. Poukázal na vlnu kritiky vůči Směrnici 2006/24/ES v mnoha evropských zemích i na úrovni některých orgánů EU. Také upozornil na analýzy, podle nichž zavedení data retention nemělo téměř žádný vliv na snížení počtu závažných trestných činů ani na míru jejich objasňování.¹³⁵

V závěru nálezu Ústavní soud upozornil, že použitelnost již vyžádaných údajů pro účely trestního řízení bude třeba zkoumat ze strany obecných soudů z hlediska proporcionality zásahu do práva na soukromí v každém jednotlivém případě při zohlednění závažnosti trestného činu.¹³⁶

Tento nálezn Ústavního soudu je významný tím, že jasně vymezuje hranice principu přednosti práva EU. Ústavní soud zdůrazňuje, že při transpozici směrnice sice musí být dodržen její účel, avšak konkrétní způsob provedení musí respektovat ústavní principy a standardy ochrany základních práv vyplývající z ústavního pořádku a judikatury Ústavního soudu. Pokud vnitrostátní implementace směrnice tyto standardy nerespektuje, je Ústavní soud připraven ji zrušit pro neústavnost, jak se stalo v tomto případě.

Nález tak potvrzuje, že Ústavní soud zůstává i po vstupu ČR do EU nejvyšším ochráncem ústavnosti a základních práv. Princip přednosti práva EU neznamena absolutní a bezvýjimečnou nadřazenost nad celým českým právním řádem včetně ústavních norem. V oblasti ochrany základních práv si Ústavní soud vyhrazuje konečné slovo a je připraven nenechat prostor pro excesy unijních

¹³³ Nález ve věci Data retention, s. 15

¹³⁴ Tamtéž, s. 16-17

¹³⁵ Tamtéž, s. 17-18

¹³⁶ Tamtéž, s. 18

orgánů či pro implementaci unijních předpisů způsobem neslučitelným s českým ústavním pořádkem a jeho hodnotovými základy. Potvrzuje tak doktrínu vytyčenou již v dřívějších "evropských" nálezech (zejména Pl. ÚS 50/04 a Pl. ÚS 19/08).

Tento přístup lze považovat za přiměřený a respektující základní principy evropské integrace a spolupráce, zároveň ale hájící ústavní identitu ČR a nezadatelná práva jejích občanů. Je příkladem ústavního dialogu, v jehož rámci Ústavní soud nerezignuje na svou roli a dává jasně najevo limity principu přednosti práva EU. Potvrzuje, že tento princip nevyžaduje nereflektovanou a mechanickou subordinaci celého českého práva včetně ústavy, nýbrž ústavně konformní provedení unijního práva při zachování materiálního jádra ústavy a standardu základních práv.

3.7. Závěr

Ústavní soud ve své rozhodovací praxi po vstupu ČR do EU v zásadě akceptoval doktrínu přednosti práva EU. Uznává, že v oblastech svěřených do pravomoci EU má evropské právo aplikační přednost před vnitrostátním právem. Tuto přednost však nechápe jako absolutní a bezvýjimečnou nadřazenost nad celým českým právním řádem včetně ústavních norem.

Ústavní soud si vyhrazuje pravomoc přezkoumávat, zda akty EU nevybočují z rámce pravomocí, které ČR na Unii přenesla. Pokud by orgány EU vykonávaly pravomoci *ultra vires*, tedy nad rámec toho, co bylo na ně přeneseno, ÚS by takové akty nepovažoval za závazné. Dalším limitem principu přednosti je dle ÚS nedotknutelnost materiálního jádra české ústavy, tj. podstatných náležitostí demokratického právního státu dle čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR. V oblasti ochrany základních práv a svobod si ÚS rovněž zachovává konečné slovo a je připraven zasáhnout proti aplikaci evropského práva způsobem neslučitelným s ústavně zaručenými právy.

Určitou nuanci do jinak konzistentního přístupu Ústavního soudu vnáší rozdílné posuzování norem bývalého komunitárního práva (I. pilíř) a unijního práva vznikajícího původně v rámci II. a III. pilíře, zejména pokud jde o rámcová rozhodnutí. Zatímco u komunitárního *acquis* ÚS v zásadě akceptuje jeho přednost

a provádí jen omezenou kontrolu z hlediska ultra vires a materiálního jádra ústavy (viz nálezy Cukerné kvóty III, Pl.ÚS 50/04), u transpozice rámcových rozhodnutí III. pilíře si zachovává prostor pro plný přezkum ústavnosti (viz nálezy Evropský zatýkací rozkaz, Pl.ÚS 66/04). Činí tak s poukazem na jejich odlišnou povahu, absenci přímého účinku a omezenou kontrolu ze strany ESD. Ačkoliv toto rozlišování do budoucna oslabí s ohledem na "komunitarizaci" III. Pilíře po Lisabonské smlouvě, prozatím lze v judikatuře ÚS vysledovat jistou hierarchizaci norem práva EU podle míry jejich nadstátní povahy.

ÚS tedy potvrzuje přednost aplikace unijního práva, avšak s výhradou své kontroly ultra vires aktů, ochrany materiálního jádra ústavy a ústavního standardu základních práv a svobod. Evropské právo dle něj nemá přednost před ústavním pořádkem jako celkem, ale pouze před "běžným" právem. Pokud by výkon pravomocí EU vedl k excesům a k porušení ústavní identity ČR, ÚS by měl povinnost zasáhnout na ochranu ústavnosti. Jinak se ovšem snaží vykládat ústavní pořádek eurokonformně a případné kolize řešit přednostní aplikací unijních norem.

Princip přednosti se dle ÚS nevztahuje na akty bývalého třetího pilíře EU, které nejsou nadány přímým účinkem. Taková rámcová rozhodnutí podléhají po implementaci plnému přezkumu ústavnosti. ÚS také omezuje působení principu přednosti na normy evropského práva, které jsou jasné a bezpodmínečné. Zároveň se distancuje od přezkumu platnosti sekundárního práva EU, který přísluší ESD.

Celkově lze říci, že ÚS zastává vůči evropskému právu vstřícný, ale obezřetný postoj, který nelze považovat za "evropský extrémismus". Spíše jde o racionální přístup, který na jednu stranu respektuje účast ČR v evropské integraci a doktrínu přednosti práva EU, zároveň si však zachovává kontrolní mechanismy pro mimořádné situace ohrožení ústavních základů ČR a vyhrazuje si právo "posledního slova". Právě Ústavní soud, jehož úkolem je chránit ústavnost, je tím orgánem, který definuje podmínky a limity otevření se českého právního řádu vůči evropskému právu.

Popsaný přístup ÚS je v kontextu Evropy poměrně obvyklý. Podobnou doktrínu rozvinuly i ústavní soudy dalších členských států. Z komparativního

hlediska je pro české vnímání principu přednosti typický důraz na materiální ohnisko ústavy jako na absolutně nedotknutelné jádro a dále poměrně extenzivní chápání ústavních limitů přenosu pravomocí ve smyslu zákazu ultra vires jednání EU. Silný je i akcent na ochranu ústavně zaručených základních práv. Zajímavý je ovšem velmi zdrženlivý přístup k přímému přezkumu sekundárního práva EU. Celkově tak česká koncepce působí jako vyvážený konsenzus mezi ústavním otevřením se evropské integraci na straně jedné a snahou uchovat si konečnou kontrolu a ústavní identitu na straně druhé.

4. Komparace

Následující část práce se zaměří na analýzu přístupu vybraných ústavních soudů členských států EU k principu přednosti evropského práva. Prozkoumá, jak se v jejich judikatuře promítá snaha o vyvážení integračních a ústavních imperativů a jak se staví k možným limitům evropské integrace. Pozornost bude věnována zejména tomu, zda a za jakých podmínek jsou tyto soudy připraveny přiznat evropskému právu přednost i před ustanoveními národních ústav.

V rámci této analýzy budou nejprve představena klíčová rozhodnutí ústavních soudů vybraných států, která se vztahují k dané problematice. U každého rozhodnutí budou shrnuty hlavní právní otázky a způsob jejich řešení ze strany daného soudu. Následně bude provedena komparativní analýza, která se pokusí identifikovat společné znaky a rozdíly v přístupu zkoumaných soudů. Tím by mělo být dosaženo plastičtějšího obrazu o roli vnitrostátních ústavních soudů při artikulaci vztahu evropského a národního práva.

4.1. Německo

Německý Spolkový ústavní soud (Bundesverfassungsgericht) sehrál zásadní roli při utváření vztahu mezi německým ústavním právem a právem Evropské unie, zejména v otázce principu přednosti evropského práva. Svými rozhodnutími tento soud významně ovlivnil nejen německou právní doktrínu, ale i širší diskusi o ústavních základech evropské integrace.

V následující podkapitole se zaměříme na klíčová rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu týkající se principu přednosti evropského práva a jeho interakce s německým ústavním pořádkem. Budeme sledovat vývoj judikatury od rozhodnutí "Solange I" přes "Solange II" až po novější rozhodnutí týkající se Lisabonské smlouvy.

Mým cílem bude analyzovat hlavní principy a doktríny formulované německým soudem a jejich dopady na dynamiku evropské integrace v kontextu debat o ústavním pluralismu a demokratické legitimitě v rámci EU.

4.1.1. Solange I.¹³⁷

Rozsudek "Solange I" (BVerfGE 37, 271), který byl vydán německým Spolkovým ústavním soudem v roce 1974, představuje klíčové rozhodnutí zabývající se vztahem mezi německým ústavním právem a právem Evropských společenství, zejména pokud jde o princip přednosti evropského práva. Soud v něm konstatoval, že právo Evropských společenství tvoří samostatný právní řád, který není ani součástí vnitrostátního práva, ani mezinárodního práva. Zároveň však podmínil přednost evropského práva dostatečnou ochranou základních práv na evropské úrovni.¹³⁸

Stanovil, že dokud integrace Společenství nedosáhne fáze, kdy evropské právo bude obsahovat katalog základních práv přijatý parlamentem a odpovídající katalogu základních práv v německé ústavě, je možné podrobit normy evropského práva přezkumu ve světle základních práv německé ústavy. Pokud německý soud dojde k závěru, že norma evropského práva v interpretaci podané Soudním dvorem je v rozporu se základními právy německé ústavy, může ji prohlásit za neaplikovatelnou v Německu. Tímto si německý Ústavní soud vyhradil pravomoc přezkoumávat soulad evropského práva s německými základními právy, a tedy stanovil podmínky a meze principu přednosti evropského práva.¹³⁹

Minoritní názor vyjádřený v disentním stanovisku naopak zdůraznil autonomii evropského práva a nepřipustnost jeho přezkumu ve světle národních ústav.¹⁴⁰ Rozsudek "Solange I" tedy představuje podmíněné přijetí principu přednosti a zároveň výraz ochrany národní ústavní identity. Naznačil však také možnost budoucího uznání přednosti za předpokladu dostatečné ochrany základních práv na evropské úrovni, k čemuž došlo v pozdějším rozsudku "Solange II". Rozsudek se stal základem doktríny ústavních limitů evropské integrace v německé judikatuře.

¹³⁷ BVerfGE 37, 271 – „Solange I“

¹³⁸ BVerfGE 37, 271 – „Solange I“, s. 5

¹³⁹ Tamtéž, s. 9-10

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 6

4.1.2. Solange II.¹⁴¹

V rozsudku "Solange II" z roku 1986 německý Spolkový ústavní soud konstatoval, že dokud Evropská společenství, a zejména Soudní dvůr, obecně zajišťují účinnou ochranu základních práv vůči výkonu pravomocí Společenství, která je v podstatě rovnocenná ochraně požadované německou ústavou, nebude Spolkový ústavní soud přezkoumávat sekundární komunitární právo podle standardů německých základních práv.¹⁴²

Soud uznal, že od svého dřívějšího rozsudku "Solange I" z roku 1974 došlo k významnému vývoji ochrany základních práv na úrovni Společenství, zejména díky judikatuře Soudního dvora, která nyní poskytuje ochranu v zásadě srovnatelnou s německou ústavou.¹⁴³

Rozsudkem "Solange II" tedy německý Ústavní soud v zásadě akceptoval přednost komunitárního práva a omezil svou pravomoc toto právo přezkoumávat z hlediska německých základních práv, pokud bude ochrana na komunitární úrovni obecně zachována. Tím odstranil potenciální konflikt mezi komunitárním a německým ústavním právem naznačený v "Solange I", avšak s výhradou dostatečné ochrany základních práv na úrovni Společenství.¹⁴⁴

4.1.3. Lisabon¹⁴⁵

Rozsudek německého Spolkového ústavního soudu k Lisabonské smlouvě z roku 2009 se důkladně zabývá zásadou přednosti práva EU před právem členských států.

Soud potvrzuje, že právo EU má na základě Lisabonské smlouvy přednost před národním právem členských států, avšak zdůrazňuje, že tato přednost není absolutní a bezvýhradná. Vychází ze souhlasu členských států vyjádřeného ratifikací zakládacích smluv, takže nejde o samostatný nárok EU na nadřazenost jejího práva.¹⁴⁶

¹⁴¹ BVerfGE 73, 339, „Solange II“

¹⁴² BVerfGE 73, 339, „Solange II“, s. 1

¹⁴³ Tamtéž, s. 24

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 26

¹⁴⁵ BVerfGE 123, 267, „Lissabon“

¹⁴⁶ BVerfGE 123, 267, „Lissabon“, s. 75

Spolkový ústavní soud zastává názor, že přednost práva EU může narazit na limity v podobě základních ústavních principů a hodnot členských států (např. základní lidská práva, demokratické principy). V krajních případech si proto vyhrazuje právo přezkoumat, zda akty EU nepřekračují svěřené pravomoci nebo nezasahují nepřipustně do ústavní identity Německa. Pokud by k tomu došlo, nebyly by takové akty v Německu aplikovatelné.¹⁴⁷

Soud tedy princip přednosti práva EU v zásadě přijímá, ale podmiňuje jej respektováním ústavních základů členských států a dodržováním mezí svěřených pravomocí EU. Nejde o bezvýhradnou a neomezenou nadřazenost, nýbrž o přednost v rámci přenesených kompetencí, kterou si členské státy vyhradily možnost v určitých mezních případech prolomit.¹⁴⁸

4.1.4. Závěr

Judikatura německého Spolkového ústavního soudu k principu přednosti evropského práva prošla významným vývojem, který odráží prohlubující se evropskou integraci, ale i přetrvávající ústavní limity této integrace. Od podmíněného přijetí v rozsudku "Solange I", přes jeho akceptaci při zajištění ochrany základních práv v "Solange II", až po potvrzení v rozhodnutí k Lisabonské smlouvě, si německý soud zachovává roli strážce ústavních principů a hodnot.

Přestože soud uznává přednost práva EU jako důsledek přenosu pravomocí, chápe ji jako odvozenou od vůle členských států a vymezenou rozsahem svěřených kompetencí. Vyhrazuje si proto právo přezkoumat akty EU překračující tyto meze nebo zasahující do nedotknutelného jádra ústavní identity. Tím nachází rovnováhu mezi integrací a zachováním suverenity.

Svým přístupem tak německý Ústavní soud přispívá k debatě o ústavním pluralismu v EU a zdůrazňuje význam demokratické legitimacy a ochrany základních práv v procesu integrace. Jeho judikatura je výrazem hledání souladu mezi evropským právem a národními ústavními systémy.

¹⁴⁷ BVerfGE 123, 267, „Lissabon“, s. 48-49

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 73

4.2. Polsko

Princip přednosti práva Evropské unie představuje jeden ze základních pilířů fungování evropské integrace. Jeho uplatňování a limity však nejsou ve všech členských státech vnímány jednotně. Zajímavý vývoj lze v tomto ohledu sledovat v judikatuře polského Ústavního soudu, který se k otázce přednosti unijního práva opakovaně vyjadřoval. Následující text analyzuje klíčové rozsudky tohoto soudu, které ilustrují jeho pohled na danou problematiku a její vývoj v čase.

4.2.1. Evropský zatýkací rozkaz¹⁴⁹

Rozsudek polského Ústavního soudu sp. zn. P 1/05 ze dne 27. dubna 2005 vychází z toho, že přednost práva EU v Polsku není absolutní a bezvýhradná. Podle soudu pramení z ratifikace přístupových smluv Polskem, tedy z dobrovolně převzatých závazků, nikoli ze samostatného nároku EU na nadřazenost jejího práva.¹⁵⁰

Ústavní soud zdůraznil, že přednost unijního práva může narazit na limity v podobě základních ústavních principů a hodnot. V určitých situacích si vyhrazuje právo přezkoumat soulad aktů EU s polskou ústavní identitou a řádným výkonem svěřených pravomocí.¹⁵¹

Soud tak sice přednost práva EU přijímá, ale podmíněně. Váže ji na respektování polského ústavního pořádku a mezí přenesených kompetencí. Jde o přednost v rámci těchto mantinelů, ne o bezvýhradnou nadřazenost. V citlivých ústavních otázkách (zde zákaz vydávání vlastních občanů) si polská ústava udržuje aplikační přednost.¹⁵²

Polský Ústavní soud tím vyznává doktrínu podmíněné přednosti unijního práva, podle níž jeho působení v členském státě musí být v souladu s ústavou jakožto nejvyšším zákonem země. Ústavní identita a základní ústavní principy představují nepřekročitelné hranice pro uplatnění principu přednosti.

¹⁴⁹ Rozsudek polského Ústavního soudu P 1/05 ze dne 27. dubna 2005

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 19

¹⁵¹ Tamtéž, s. 19-20

¹⁵² Tamtéž, s. 17

4.2.2. Lisabonská smlouva¹⁵³

V tomto rozsudku Ústavní soud potvrdil soulad Lisabonské smlouvy s polskou ústavou. Princip přednosti práva EU nebyl výslovně rozporován.

Soud konstatoval, že v Polsku vedle sebe existují subsystémy právních úprav – vnitrostátní, mezinárodní a unijní. Ty by měly koexistovat dle principu vstřícné interpretace a spolupráce. To do jisté míry relativizuje absolutní primát kteréhokoliv z těchto subsystémů.¹⁵⁴

Ústavní soud akceptoval přednost práva EU v oblastech pravomocí svěřených Unii. Zároveň ale zdůraznil limity přenosu pravomocí vyplývající z ústavy a nutnost zachování ústavní identity Polska. Ústava tak zůstává nejvyšším právem země.¹⁵⁵

Celkově tedy soud v tomto rozsudku zaujal spíše smířlivý postoj k principu přednosti práva EU, i když s výhradou zachování jádra ústavní identity. Zcela jej však neodmítl. Naopak připustil, že v rozsahu přenesených pravomocí má právo EU aplikační přednost. Tím se přiblížil k více monistickému chápání vztahu obou systémů, byť ne zcela důsledně.¹⁵⁶

4.2.3. Posouzení souladu vybraných ustanovení Smlouvy o EU s polskou ústavou¹⁵⁷

Ústavní soud v tomto nálezu označil některá ustanovení Smlouvy o EU (čl. 1 a 19) za neslučitelná s polskou ústavou v rozsahu, v jakém orgánům EU umožňují překročit meze svěřených pravomocí. Soud zdůraznil, že dle polské ústavy má při konfliktu s právem EU přednost ústava jako nejvyšší právo Polska. Princip přednosti práva EU byl vyložen restriktivně a podmíněn souladem unijních aktů s ústavou.¹⁵⁸

V nálezu je zpochybněna nadřazenost práva EU nad národní ústavou a dána najevo připravenost nerespektovat princip přednosti u aktů ultra vires.

¹⁵³ Rozsudek polského Ústavního soudu K 32/09 ze dne 24. listopadu 2010

¹⁵⁴ Rozsudek polského Ústavního soudu K 32/09, s. 21

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 33

¹⁵⁶ Tamtéž

¹⁵⁷ Rozsudek polského Ústavního soudu K 3/21 ze dne 7. října 2021

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 1

Ústavní soud zde prezentuje spíše dualistický přístup k poměru vnitrostátního a unijního práva, kdy oba systémy stojí samostatně vedle sebe a ústava si zachovává nejvyšší právní sílu. Odmítá proto absolutní přednost práva EU a vyhrazuje si pravomoc přezkoumávat soulad unijních aktů s ústavními normami.¹⁵⁹

4.2.4. Shrnutí

Z provedené analýzy klíčových rozsudků polského Ústavního soudu vyplývá, že jeho přístup k principu přednosti práva EU prošel určitým vývojem. Zatímco v ranějších rozhodnutích (P 1/05, K 32/09) soud přednost unijního práva v zásadě akceptoval, byť s výhradami a omezeními, v novějším nálezu K 3/21 zaujal podstatně kritičtější a konfrontačnější postoj. Zpochybnil zde nadřazenost práva EU nad ústavou a akcentoval nutnost respektovat ústavní identitu Polska a meze přenesených pravomocí. Celkově tak lze v judikatuře Ústavního soudu vysledovat posun směrem k silnější ochraně národní suverenity a ústavních hodnot, což implikuje užší a podmíněnější chápání principu přednosti. Přednost práva EU je v současném náhledu soudu přijatelná pouze v mezích ústavy a v souladu s ní, nikoliv jako bezvýhradná nadřazenost.

4.3. Španělsko

Španělský Ústavní soud se v řadě svých klíčových rozhodnutí zabýval otázkou vztahu španělského ústavního pořádku a evropského práva, a to zejména z hlediska principu přednosti práva EU. Tato rozhodnutí odrážejí postupný vývoj postoje soudu k dané problematice a zároveň ilustrují širší debatu o povaze evropské integrace a její slučitelnosti s ústavními tradicemi členských států. Následující text podrobněji rozebírá přístup španělského Ústavního soudu k principu přednosti evropského práva na příkladu pěti významných kauz z období od přistoupení Španělska k ES až po nedávnou dobu.

4.3.1. Electoral Law Case¹⁶⁰

Rozhodnutí španělského Ústavního soudu sp. zn. 28/1991 ze 14. února 1991, známé jako "Electoral Law Case", představuje významný mezník v přístupu

¹⁵⁹ Rozsudek polského Ústavního soudu K 3/21, s. 2

¹⁶⁰ Rozsudek španělského Ústavního soudu 28/1991 ze dne 14. února 1991

tohoto soudu k principu přednosti evropského práva. Ústavní soud se v tomto případě zabýval slučitelností vnitrostátního volebního zákona se Smlouvou o přistoupení Španělska k Evropským společenstvím.

V odůvodnění nálezu Ústavní soud potvrdil, že Smlouva o přistoupení se stala na základě čl. 96 odst. 1 španělské ústavy integrální součástí španělského právního řádu. Tím soud uznal zvláštní povahu práva Evropských společenství (dnes Evropské unie) a akceptoval doktrínu Soudního dvora o přednosti a přímém účinku evropského práva.¹⁶¹

Ústavní soud však zároveň vytyčil limity svých pravomocí ve vztahu k evropskému právu. Zdůraznil, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoli přezkum souladu vnitrostátních norem s právem evropským. Případný rozpor mezi španělským právem a právem evropským tak dle názoru soudu nemá za následek neústavnost španělských norem. Takový konflikt má řešit obecný soud upřednostněním aplikace evropské normy, případně položením předběžné otázky Soudnímu dvoru EU podle tehdejšího čl. 177 Smlouvy o EHS (nyní čl. 267 SFEU). Ústavní soud sám však nemůže evropské právo používat jako referenční rámec přezkumu ústavnosti.¹⁶²

V tomto nálezu tedy španělský Ústavní soud na jednu stranu potvrdil specifickou povahu evropského práva a uznal jeho aplikační přednost před právem vnitrostátním, na druhou stranu však odmítl možnost, že by sám prováděl přezkum ústavnosti prizmatem evropského práva. Zasadil se tak o autonomii ústavního pořádku při současném respektování zvláštností práva EU a jeho působení ve vnitrostátní sféře. Toto rozhodnutí je proto možné považovat za snahu o vyvážený přístup ke vztahu evropského a ústavního práva a příspěvek k pluralistické koncepci evropského právního prostoru.

4.3.2. APESCO¹⁶³

V rozhodnutí sp. zn. 64/1991 (případ Apesco) se španělský Ústavní soud zabýval vztahem mezi španělským právem a právem Evropských společenství

¹⁶¹ Rozsudek španělského Ústavního soudu STC 28/1991, s. 12

¹⁶² Tamtéž, s. 7-14

¹⁶³ Rozsudek španělského Ústavního soudu STC 64/1991 ze dne 22. března 1991

v oblasti společné rybářské politiky. Případ se týkal stížnosti několika rybářských společností na diskriminaci v přístupu do určitých lovišť, kterou měl způsobovat španělský právní předpis v rozporu s právem ES.¹⁶⁴

Ústavní soud v tomto nálezu potvrdil, že od přistoupení Španělska k Evropským společenstvím tvoří právo ES integrální součást španělského právního řádu. Zároveň však vymezil své pravomoci ve vztahu k právu ES. Zdůraznil, že jeho úkolem je chránit ústavnost, nikoli přezkoumávat soulad vnitrostátních norem s evropským právem. Případný rozpor mezi španělským právem a právem ES tak dle názoru soudu nemá za následek neústavnost dotčených španělských norem. Takový konflikt má řešit obecný soud aplikační předností evropské normy, případně položením předběžné otázky Soudnímu dvoru ES. Ústavní soud sám odmítl používat právo ES jako referenční rámec přezkumu ústavnosti.¹⁶⁵

Na druhou stranu Ústavní soud připustil, že pokud by vnitrostátní předpis v rozporu s právem ES zasahoval do základních práv a svobod, otevírá se prostor pro ústavní přezkum. V takovém případě by evropské právo mohlo sloužit jako nepřímé měřítko ústavnosti, ovšem pouze jako podpůrný prostředek výkladu pro upřesnění obsahu dotčeného ústavního práva. Jako přímý referenční rámec přezkumu by však mohly sloužit výlučně normy ústavní.¹⁶⁶

V posuzovaném případě Ústavní soud neshledal, že by dotčený předpis porušoval ústavní zásadu rovnosti. Uznal sice aplikační přednost evropského práva, odmítl však z ní vyvozovat důsledky pro platnost vnitrostátní normy. Zasadil se tak o autonomii ústavního pořádku při respektování zvláštností evropského práva. Rozhodnutí lze považovat za snahu o vyvážený přístup ke vztahu evropského a ústavního práva hledající rozumný kompromis mezi oběma systémy.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Rozsudek španělského Ústavního soudu STC 64/1991, s. 29

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 30-31

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 31

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 36

4.3.3. Smlouva o Evropu¹⁶⁸

V deklaratorním rozhodnutí DTC 1/2004 ze dne 13. 12. 2004 se španělský Ústavní soud vyjadřoval k souladu Smlouvy o Ústavě pro Evropu se španělskou ústavou. V tomto nálezu Ústavní soud znovu potvrdil principy, které ohledně vztahu španělského a evropského práva zformuloval již v předchozí judikatuře.

Soud předně zdůraznil, že přistoupením k EU Španělsko akceptovalo „nadstátní“ právní řád, jemuž svěřilo výkon části svých pravomocí. Princip přednosti práva EU je pak přímým důsledkem tohoto přenosu pravomocí, neboť zaručuje jednotné a efektivní působení evropských norem. Přednost je imanentní samotné povaze integračního procesu a nepotřebuje zvláštní vnitrostátní uznání.¹⁶⁹

Na druhou stranu Ústavní soud konstatoval, že vzhledem k povaze přenosu pravomocí na EU nelze hovořit o hierarchické nadřazenosti evropského práva vůči španělské ústavě. Ta zůstává „vrcholnou normou španělského právního řádu“, jíž jsou evropské normy materiálně podřízeny. Ústavní soud tak připustil přednost evropského práva, avšak výslovně si vyhradil pravomoc kontrolovat jeho působení prizmatem „materiálního jádra“ španělské ústavy. Evropské právo nemůže nabýt účinků, které by byly neslučitelné s fundamentálními principy a hodnotami španělského ústavního pořádku.¹⁷⁰

V posuzovaném případě však Ústavní soud neshledal rozpor Ústavní smlouvy s materiálním jádrem španělské ústavy. Ačkoli tedy Smlouva nebyla ratifikována, nálezný stanovil mantinely pro případné budoucí změny primárního práva EU. V tomto ohledu je rozhodnutí považováno za jeden z prvních projevů doktríny „kontralimitů“ vůči evropské integraci.¹⁷¹

Celkově tak nálezný DTC 1/2004 potvrdil základní principy, na nichž Ústavní soud staví vztah evropského a španělského práva: akceptaci přednosti evropských norem, jež však nachází hranici v materiálním jádru španělské ústavy chráněném ze strany Ústavního soudu. Soud tím artikuloval vyvážený a umírněný

¹⁶⁸ Rozhodnutí španělského Ústavního soudu DTC 1/2004 ze dne 13. 12. 2004

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 11

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 15

¹⁷¹ Tamtéž, s. 13

proevropský přístup stavějící na kooperaci a dialogu, nikoli na jednostranném diktátu.¹⁷²

4.3.4. Melloni¹⁷³

Ve svém rozsudku 26/2014 ze dne 13. února 2014 ve věci Melloni se španělský Ústavní soud zabýval otázkou přednosti evropského práva ve vztahu k právní úpravě evropského zatýkacího rozkazu. Případ se týkal stížnosti pana Melloniho proti rozhodnutí o jeho předání do Itálie na základě evropského zatýkacího rozkazu k výkonu trestu uloženého v jeho nepřítomnosti.

Ústavní soud se v tomto rozsudku přihlásil k zásadě přednosti evropského práva v souladu s judikaturou Soudního dvora EU. Zároveň však připomněl určité meze této zásady plynoucí ze španělské ústavy, které vyplývají z respektu k svrchovanosti státu, ústavnímu pořádku a základním hodnotám španělské ústavy včetně základních práv.¹⁷⁴

Samotný výrok rozsudku je však založen na akceptaci přednosti normy evropského práva upravující podmínky předání na základě evropského zatýkacího rozkazu. Ústavní soud tak upřednostnil jednotnou aplikaci evropské právní úpravy, která v daném případě garantovala nižší úroveň ochrany práva na spravedlivý proces, než jak ji jinak zaručuje španělská ústava. Učinil tak však jen pro oblast upravenou evropským právem a po prověření, zda tato úprava respektuje podstatné náležitosti základních práv.

V obecnější rovině rozsudek potvrzuje specifickou povahu evropského práva a nutnost jeho přednostní aplikace v zájmu efektivity a jednotnosti. Zároveň však zdůrazňuje, že přednost nemůže být absolutní a musí respektovat materiální limity vyplývající ze španělské ústavy. Pokud by do nich evropské právo zasahovalo, je Ústavní soud připraven jednat na ochranu ústavního pořádku. Rozsudek tak vyjadřuje úsilí vyvážit integrační a ústavní hlediska při řešení konfliktů vnitrostátního a evropského práva.¹⁷⁵

¹⁷² Rozsudek španělského Ústavního soudu DTC 1/2004, s. 30-31

¹⁷³ Rozsudek španělského Ústavního soudu STC 26/2014 ze dne 13. února 2014

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 9-10

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 10-11

Z připojených disentních stanovisek však plyne, že tato snaha o vyvážení nebyla zcela konzistentní a přesvědčivá. Je jim vytýkána zejména nedostatečná reflexe důsledků evropského práva pro pravomoc a argumentaci Ústavního soudu. Ten se nepřihlásil dostatečně jasně k roli evropského soudu a z ní plynoucí povinnosti aplikovat v dané věci výlučně evropské standardy základních práv.¹⁷⁶

4.3.5. Závěr

Z analyzovaných rozhodnutí španělského Ústavního soudu vyplývá, že soud postupně dospěl k uznání specifické povahy evropského práva a nutnosti jeho přednostní aplikace v zájmu efektivity a jednotnosti EU. Zároveň si však ponechal pravomoc kontrolovat soulad evropských norem s materiálním jádrem španělské ústavy a vyhradil si možnost zasáhnout na ochranu ústavního pořádku. Jedná se tedy o hledání rovnováhy mezi integrační logikou EU a zachováním ústavní identity členského státu. I přes určité výhrady obsažené v disentních stanoviscích lze říci, že španělský Ústavní soud svou judikaturou přispívá k rozvoji evropského ústavního pluralismu, v němž je vztah evropského a vnitrostátního práva pojímán nikoli hierarchicky, ale ve smyslu vzájemného ovlivňování a konstruktivního dialogu.

¹⁷⁶ Rozsudek španělského Ústavního soudu STC 26/2014, s. 30

4.4. Závěr

Z provedené analýzy klíčových rozhodnutí ústavních soudů Německa, Polska a Španělska týkajících se principu přednosti práva EU lze vyvodit několik obecných závěrů a srovnat přístupy těchto soudů s postojem českého Ústavního soudu.

Všechny zkoumané soudy v zásadě akceptují doktrínu přednosti práva EU vyvinutou Soudním dvorem EU. Uznávají specifickou povahu evropského práva a nutnost jeho přednostní aplikace v zájmu efektivity a jednotnosti EU. Zároveň si však ponechávají určité výhrady a zdůrazňují limity této přednosti plynoucí z národních ústav.

Německý Spolkový ústavní soud byl v tomto směru průkopníkem. Jeho rozhodnutí Solange I a II stanovila, že přednost práva EU je podmíněna zajištěním adekvátní ochrany základních práv na evropské úrovni srovnatelné s německou ústavou. V novějších rozhodnutích si pak vyhradil právo kontrolovat, zda akty EU nepřekračují svěřené pravomoci a nezasahují do nedotknutelného jádra německé ústavní identity.

Polský Ústavní soud zaujal podobný přístup. V ranějších nálezech přednost unijního práva v zásadě uznal, ovšem s výhradou respektování polské ústavy a ústavní identity. V novějším rozhodnutí k některým ustanovením Smlouvy o EU však zaujal konfrontačnější postoj, když dal najevo připravenost chránit ústavu před akty EU zasahujícími mimo svěřené pravomoci.

Naproti tomu španělský Ústavní soud ve své judikatuře vyzdvihl imanentní povahu principu přednosti vyplývající z účasti na evropské integraci. I on si však vyhradil možnost kontroly souladu evropského práva s materiálním jádrem španělské ústavy. Zasáhl by zejména v případě porušení fundamentálních ústavních principů a hodnot včetně základních práv.

Český Ústavní soud se ubírá podobnou cestou hledání rovnováhy mezi otevřeností evropské integraci a ochranou vlastní ústavní identity. Již v nálezu Cukerné kvóty potvrdil přednost aplikace evropského práva, avšak s výhradou ochrany materiálního ohniska Ústavy. V nálezu k Lisabonské smlouvě se pak přihlásil k ultraviresové kontrole aktů EU a naznačil meze přenosu

pravomocí. V rozhodnutí ke slovenským důchodům upřednostnil vlastní výklad před závěry SDEU. Rovněž v kauze Holubec dal najevo připravenost chránit ústavně zaručená sociální práva před zásahy EU.

Lze tedy shrnout, že všechny komparované soudy usilují o nalezení rovnováhy mezi integrační logikou EU a zachováním esenciálních rysů národní ústavní identity. Liší se spíše v míře, nakolik jsou ochotny přijmout omezení vlastních pravomocí ve prospěch jednotné aplikace práva EU, a v tom, jak si v praxi představují dialog s SDEU. Český ÚS v tomto spektru zaujímá spíše zdrženlivější pozici a klade důraz na ochranu materiálního ohniska Ústavy. Jeho přístup je tak vzdálen německému důrazu na spolupráci i španělskému respektu k imanentní přednosti, blíží se spíše polské opatrnosti.

Celkově však ústavní soudy svou judikaturou přispívají k posunu od prvotních hierarchických vizí k chápání vztahu evropského a národního práva ve smyslu ústavního pluralismu. Jeho podstatou je vzájemné ovlivňování a dialog obou systémů, jejichž koexistence vyžaduje ústupky na obou stranách.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala principem přednosti evropského práva, který představuje jeden ze stavebních kamenů evropské integrace. Přednost práva EU před vnitrostátním právem členských států je klíčovým nástrojem zajišťujícím jednotnou a efektivní aplikaci evropského práva ve všech členských státech. Bez tohoto principu by hrozila fragmentace a nekonzistentnost při implementaci pravidel EU na národní úrovni, což by ohrožovalo naplňování cílů evropské integrace.

Práce ukázala, že princip přednosti nebyl v zakládacích smlouvách EU výslovně zakotven, ale byl postupně vyvinut judikaturou Soudního dvora EU. Přelomovým rozhodnutím v tomto směru byl rozsudek ve věci Costa proti ENEL z roku 1964, kde Soudní dvůr dovedl, že právo pocházející ze Smluv nemůže být přebito vnitrostátními právními předpisy, aniž by pozbylo svého unijního charakteru. Další významné rozsudky jako *Internationale Handelsgesellschaft*, *Simmenthal* nebo *Factortame* pak doktrínu přednosti dále upřesnily a posílily, a to i ve vztahu k ústavním normám členských států.

Analýza judikatury Ústavního soudu ČR odhalila, že český soud v zásadě akceptuje doktrínu přednosti práva EU, uznává specifickou povahu evropského práva a nutnost jeho přednostní aplikace v zájmu efektivity a jednotnosti EU. Zároveň si však vyhrazuje určité výhrady a zdůrazňuje limity této přednosti plynoucí z české ústavy, zejména pokud jde o ochranu materiálního ohniska Ústavy, kontrolu aktů *ultra vires* a ochranu ústavně garantovaných základních práv a svobod. Ústavní soud tak usiluje o nalezení rovnováhy mezi imperativem evropské integrace a zachováním ústavní identity České republiky.

Komparativní pohled na judikaturu ústavních soudů Německa, Polska a Španělska ukázal, že hledání této rovnováhy je společným rysem všech zkoumaných soudů. Německý Spolkový ústavní soud ve svých klíčových rozhodnutích *Solange I*, *Solange II* a k Lisabonské smlouvě podmínil přednost práva EU zajištěním adekvátní ochrany základních práv a respektováním nedotknutelného jádra německé ústavní identity. Polský Ústavní tribunál zaujal v poslední době konfrontačnější postoj, když dal najevo připravenost chránit

ústavu před akty EU zasahujícími mimo svěřené pravomoci. Naopak španělský Ústavní soud ve své judikatuře vyzdvihl imanentní povahu principu přednosti vyplývající z členství v EU, byť i on si vyhradil možnost kontroly souladu evropského práva s materiálním jádrem španělské ústavy.

Celkově tak práce doložila, že princip přednosti evropského práva není chápán jako bezvýhradná a neomezená nadřazenost nad celým právním řádem členských států včetně ústav, ale spíše jako aplikační přednost v rámci přenesených pravomocí, která musí respektovat ústavní identitu členských států a jejich základní ústavní hodnoty. Judikatura ústavních soudů tak přispívá k etablování doktríny ústavního pluralismu, v níž vztah evropského a vnitrostátního práva není pojímán čistě hierarchicky, ale spíše ve smyslu dialogu a vzájemného ovlivňování obou systémů.

Budoucí vývoj principu přednosti evropského práva bude záviset na řadě faktorů. Klíčovou roli bude hrát pokračující dialog mezi Soudním dvorem EU a ústavními soudy členských států o nalezení správné rovnováhy mezi efektivitou evropského práva a ochranou ústavních hodnot. Důležitá bude i politická debata o dalším směřování evropské integrace a o míře pravomocí, které jsou členské státy ochotny na EU přenést.

V neposlední řadě bude princip přednosti vystaven novým výzvám v kontextu aktuálních sporů ohledně dodržování zásad právního státu a společných hodnot EU v některých členských zemích. Jak ukázaly například kauzy Polska a Maďarska, ochota některých vlád respektovat přednost evropského práva může být vystavena zkouškám, pokud se dostane do konfliktu s jejich politickými zájmy. Schopnost EU tyto výzvy zvládnout a zajistit dodržování svého práva bude klíčová pro její důvěryhodnost a pro budoucnost evropské integrace jako takové.

Další vývoj principu přednosti evropského práva bude nepochybně ovlivněn i širší debatou o budoucí podobě EU, ať už jde o diskuse o prohloubení integrace v některých oblastech, o větší flexibilitě a diferenciaci mezi členskými státy nebo naopak o tendence k renacionalizaci některých politik. Způsob, jakým se EU vypořádá s těmito otázkami, bude mít dopad i na to, jak bude princip přednosti v budoucnu chápán a uplatňován.

V neposlední řadě nelze vyloučit ani možnost výslovného zakotvení principu přednosti do primárního práva EU, ať už v rámci případné budoucí revize Smluv nebo v kontextu širší ústavní reformy EU. Takový krok by mohl přinést větší právní jistotu a předejít potenciálním sporům, na druhou stranu by však mohl narazit na odpor některých členských států, které by v tom mohly spatřovat ohrožení své suverenity.

Závěrem lze říci, že princip přednosti evropského práva zůstane i v budoucnu jedním z klíčových pilířů evropské integrace, ale zároveň bude i nadále předmětem živé debaty a potenciálního napětí mezi evropskou a národní úrovní. Jeho další vývoj bude záviset na dialogu mezi evropskými a národními soudy, na politické vůli členských států a na širším směřování evropské integrace. Schopnost nalézt správnou rovnováhu mezi jednotou a efektivitou evropského práva na jedné straně a respektem k ústavním tradicím a identitě členských států na straně druhé bude klíčová pro budoucnost EU jako společenství práva i jako politického projektu.

Seznam použité literatury

Monografie

BERGER, Alina. Anwendungsvorrang und nationale Verfassungsgerichte. 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, ISBN 978-3-16-154316-6.

BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a HUBKOVÁ, Pavlína. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. 2. vydání. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-896-2.

DAVID, Vladislav a kol. Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-86-8.

Evropská veřejná správa. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2015. ISBN 978-80-7452-110-2.

FOREJTOVÁ, Monika a TRONEČKOVÁ, Michaela. Evropské právo v praxi. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-301-8.

FRANCOVÁ, Jana (ed.). Lisabonská smlouva: konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie. 2., přeprac. a dopl. vyd. [Praha]: Úřad vlády České republiky, Odbor informování o evropských záležitostech, 2009. ISBN 978-80-7440-017-9.

HURDÍK, Jan; POLČÁK, Radim; SMEJKALOVÁ, Terezie. Czech law in European regulatory context. München: Medien und Recht Verlag, 2009, ISBN 978-3-939438-09-0.

JANKŮ, Martin; JANKŮ, Linda. Právo EU po Lisabonské smlouvě. 2. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2015, 312 s. ISBN 978-80-7418-245-7.

JARASS, Hans D. Charta der Grundrechte der Europäischen Union: unter Einbeziehung der vom EuGH entwickelten Grundrechte, der Grundrechtsregelungen der Verträge und der EMRK: Kommentar. 3. Auflage. München: C.H. Beck, 2016, ISBN 978-3-406-70131-3.

KYSELA, J., KÜHN, Z. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR. Právní rozhledy. 2002

Maastrichtská smlouva: Smlouva o Evropské unii : (pracovní překlad).

Přeložila Jarmila SOLDÁNOVÁ. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1992. ISBN 80-901301-1-9.

MANKÓ, Rafał. 60 years of Van Gend & Loos: Direct effect of EU law and a 'new legal order'. Online. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI\(2023\)739326_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI(2023)739326_EN.pdf). [cit. 2024-03-14].

MAREK, Karel (ed.). Smlouva o Evropské unii: (vyjma Hlavy III, pozměňující Smlouvu o založení Evropského společenství uhlí a oceli, a Hlavy IV (...): Smlouva o založení Evropského společenství: (úplné znění). Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85865-02-5.

MLSNA, P., KNĚŽÍNEK, J. Mezinárodní smlouvy v českém právu. Praha: Linde, 2009

ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. 5., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014.

ONDŘEJKOVÁ, Jana. Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi.

PÍTROVÁ, Lenka; POMAHAČ, Richard. Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora. 1. díl. Praha: Linde Praha a.s., 2000, ISBN 80-7201-204-5.

POSCH, Albert. Vorrang des Gemeinschaftsrechts vor Verfassungsrecht. Wien: Jan Sramek Verlag KG, 2010, 275 s. ISBN 978-3-902638-23-6.

STEHLÍK, Václav (ed.). Právo Evropské unie v dokumentech. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2008. ISBN 978-80-244-1949-7.

STEHLÍK, Václav; HAMULÁK, Ondrej a PETR, Michal. Právo Evropské unie: ústavní základy a vnitřní trh. Student (Leges). Praha: Leges, 2017.

ŠTĚDRŮ, Bohumír. Cvičení ze základů právních nauk. Vyd. 3. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2010. ISBN 978-80-213-2108-3.

TOMÁŠEK, Michal; TÝČ, Vladimír a kol. Právo Evropské unie. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017, 496 s. ISBN 978-80-7502-184-7.

TOMÁŠEK, Michal. Smlouva o fungování EU: Smlouva o EU ; Listina základních práv EU : komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7676-508-5.

TOPIDI, Kyriaki; MORAWA, Alexander H. E. Constitutional evolution in Central and Eastern Europe: expansion and integration in the EU. Farnham: Ashgate, 2011, ISBN 978-140-9403-272.

TÝČ, Vladimír; SEHNÁLEK, David a CHARVÁT, Radim. Vybrané otázky působení práva EU ve sféře českého právního řádu. Brno: Masarykova univerzita, 2011, ISBN 978-80-210-5387-8.

Právní předpisy

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství

Listina základních práv EU

Smlouva o EU, ve znění Lisabonské smlouvy

Smlouva o Evropské unii

Smlouva o fungování EU, ve znění Lisabonské smlouvy

Smlouva o Ústavě pro Evropu

Smlouva o založení Evropského společenství

Smlouva o založení Evropského společenství

Ústava Polské republiky

Ústava Spolkové republiky Německa ze dne 23. května 1949 (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland)

Ústava Španělského království

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Judikáty

BVerfGE 123, 267, „Lissabon“

BVerfGE 37, 271 – „Solange I“

BVerfGE 73, 339, „Solange II“

DTC 1/2004 ze dne 13. prosince 2004

Nález Ústavního soudu, Cukerné kvóty III., sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006

Nález Ústavního soudu, Data retention, sp. zn. Pl.ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011

Nález Ústavního soudu, Evropský zatýkací rozkaz, sp. zn. Pl.ÚS 66/04 ze dne 3. 5. 2006

Nález Ústavního soudu, Lisabonská smlouva, sp. zn. Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008

Nález Ústavního soudu, Slovenské důchody, sp. zn. Pl.ÚS 5/12 ze dne 31. 1. 2012

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 11.1.2000, Tanja Kreil, 285/98, EU:C2000:2

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 15.7.1964, Costa, 6/64, EU:C1964:66

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 16.6.1966, Alfons Lütticke GmbH, 57/65, EU:C 1966:34

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 17.12.1970, Internationale Handelsgesellschaft, 11/70, EU:C1970:114

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 19.1.2010, Seda Küçükdeveci, 555/07, EU:C 1966:34

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 19.6.1990, Factortame Ltd, 213/89, EU:C1990:257

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 26.2.2013, Melloni, 399/11, EU:C: 2013:107

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 3.9.2008, Yassin Abdullah Kadi, C-402/05 P and C-415/05 P, EU:C:2008:461

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 5.10.2010, Elchinov, 173/09, EU:C 2010:581

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 5.2.1963, Van Gend en Loos, 26/62, EU:C1963:1

Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 9.3.1978, Simmenthal, 106/77, EU:C1978:49

Rozsudek polského Ústavního soudu K 3/21 ze dne 7. října 2021

Rozsudek polského Ústavního soudu K 32/09 ze dne 24. listopadu 2010

Rozsudek polského Ústavního soudu P 1/05 ze dne 27. dubna 2005

STC 26/2014 ze dne 13. února 2014

STC 28/1991 ze dne 14. února 1991

STC 64/1991 ze dne 22. března 1991

Ostatní

Vládní návrh. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 2000, III. volební období, sněmovní tisk 884.

ZPRÁVA o provádění zásady přednosti práva EU: Zpráva - A9-0341/2023. Online. In: . Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0341_CS.html#_section1. [cit. 2024-03-01].

Rozbor návrhu Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu. Online. In: . Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/294280831_Rozbor_navrhu_Smlouvy_zakladajici_Ustavu_pro_Evropu. [cit. 2024-03-01].

60 years of Van Gend & Loos: Direct effect of EU law and a 'new legal order'. Online. In: . Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI\(2023\)739326_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739326/EPRS_BRI(2023)739326_EN.pdf). [cit. 2024-03-01].

Polský Ústavní soud opět odročil nález, zda má Ústava přednost před právem EU. Online. In: . Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/09/23/polsky-ustavni-soud-opet-odrocil-nalez-zda-ma-ustava-prednost-pred-pravem-eu/>. [cit. 2024-03-14].

ZPRÁVA o provádění zásady přednosti práva EU. Online. In: . Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0341_CS.html. [cit. 2024-03-01].

Seznam použitých zkratk

OSN - Organizace spojených národů

EU - Evropská unie

SDEU - Soudní dvůr Evropské unie

SES - Smlouva o založení Evropského společenství

SEU - Smlouva o Evropské unii

SFEU - Smlouva o fungování EU

ČSFR - Česká a Slovenská Federativní Republika

ČR - Česká republika

Sb. - Sbírka zákonů

TUE - Tratado de la Unión Europea (španělsky Smlouva o Evropské unii)

TCEE - Tratado constitutivo de la Comunidad Económica Europea (španělsky Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství)

CDFUE - Carta de Derechos Fundamentales de la Unión Europea (španělsky Listina základních práv Evropské unie)

STC - Sentencia del Tribunal Constitucional (španělsky rozsudek Ústavního soudu)

DTC - Declaración del Tribunal Constitucional (španělsky Deklarace Ústavního soudu)

GmbH - Gesellschaft mit beschränkter Haftung (německy společnost s ručením omezeným)

BVerfGE - Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (německy Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu)

EHS - Evropské hospodářské společenství

CEE - Comunidad Económica Europea (španělsky Evropské hospodářské společenství)

EMRK - Evropská úmluva o lidských právech